Кўлёзма Уйғур тилида

Абдуқодир Зунғуний

Ғонғни кутиб

(Ёдгорлик достон)

Тошкент шаҳри
1993 йил июль

مۇندەرىجە

1) بىسمى تەۋەككەلتۇ ئەلەللا 1
2) ئاتام، ئانام ۋە دىيارىم 2
3) «ئوردا» مەلىسى 3
4) تۇرمۇش ئېغۇچىلىقلىرى 4
5) ئۇستىلىك - سەرگەردانلىك 5
6) ئۇستىنلىك ھەققى 6
7) تۇماقچى شاگىردى 7
8) ئىشقىلاپىنلاپ بوغۇلىشى 8
9) ئەرك، مەرىپەت سەرايلىرى 9
10) سودىنى ئۇيغۇنۇش 10
11) ئوقۇشقا ئىنتىلىش 11
12) تەبىبى خادىم 12
13) گىمنازىيە بوسۇغىسىدا 13
14) يەنە قىرغىن، زوللەتلىك كۈنلەر 14
15) ئەدىبىياتقا قىزىقىش 15
16) جالالىتىنلاپ ئىتتىكى يۈزى 16
17) ئۇيغۇنۇش - قوزغۇلۇش 17
18) ئازاتلىق خوشلۇقى 18
19) دوستلۇق شەھىرى ۋە «ئورتاتال» 19
20) باسقۇنچىلار تىل تېپىشقانلا 20
21) «ئىتتىپاق ۋە كۇرەش» 52
22) ئىتتىپاقسىزلىق ۋە يەنە زوللەمەت 54
23) ئازاتلىق سەرخىلى 57
24) «ئىنجالىق گىزىتى» دە 71
25) يۇقۇن ۋە خۇقۇن 74
26) خىتايغا سىياھەت 78
27) قەشقەر «پاختەكلە» دە 83
28) بەشكىرەم ۋە ئاتۇش 88
29) سەھىدانە خوتەنگە 92
30) «ئوچكە قارىشى» ھەرىكەتى 95
31) «ئاۋتونومىيە ئويۇنلىرى» 96
32) «سىنىپ كۇرەشى» باھانە 103

33) «سۆلەيمان ئۆلۈپ، دۇلدۇل قۇتلىدى 107
34) زىشەلىكنىڭ خاتىمە 109
35) قۇرۇلتايلار دا 111
36) ھاياتتا چوڭ بۇرۇلۇش 113
37) كولخوز برتىمادىرى 118
38) مۇھاجىرەتتە ھىجرەت 121
39) «شەرق ھەقىقىتى» قۇرۇلۇپ تەھسىل 123
40) ئالدانغانلار 127
41) سەرگەردانلار 131
42) «دوستلار» دۇشمەنلەشتى 140
43) «ياشلار نەشرىياتى» دە 142
44) ئۇيغۇرستانغا رادىئو ئاڭلىتىش 143
45) يېزا ئىگىلىكى تارىخىنى ئوگىنىش 146
46) قەشقەر يەنە قىرغىنلار 147
47) جىن قۇرۇلۇشىنى زىيارەت 151
48) زىيارەتتىن كېيىنكى ئويلار 157
49) ئازاتلىق شامالىدى 161
50) خاتىمە ئورنىدا 163

Уйғур журналистлари Шанхайда. 1951 йил.

Харбинда кутиб олиниш.

Шанхай журналистлари билан учрашув.

Уйғур журналистлари 1951 йил Бежин Хон саройидаги "Тўққиз аждарҳо" девори олдида. ("Жу-лунг")

Қашқар "Пахтакор" қишлоғида ер ислоҳоти 1952 йил.

تاریختین بیر کریش سوز یازدوق،
ئویغور ئاساس بوی سه‌کسان یاشیز.
دیپلماتیک که‌لتوروی دیه‌دوق:
«ئولکه‌نگه شوی ئاوتونوم جایئز».

میللی ته‌رکیب کورسوتولگه‌نده،
قازاق دوستلار سه‌کسیز یاشیز‌دور.
خستای ئالته، یاشقا ئون میللات
ئازدور - جه‌می ئالته یاشیز‌دور.

شو بیر چاغدا خوجه شه‌هریده،
زیپالیلار تویلوق شوی‌تی.
ئولار جه‌می ئه‌للیك بیر کیشی،
بوی‌نی توبداه تویلوق شوی‌تی.

«ئیستقلال» ده‌یی میللی ئینقلابی،
باشلانغاه چاغ موشو تبلیسی‌دور.
شو ئینقلابی سه‌خسیتی بولسا،
بوی‌نه‌ته خه‌لق دیه‌دور.

«به‌س ئوستنگه کولله‌ن کینرال،
قه‌ده‌ر ئوزه‌ن ئوزوت سیلر‌نی!» ده‌یی.
سوئالغا جاواپ بیرلسا،
هوتوم قیلسی «بولار ناهه‌ق» ده‌یی.

ئولار تویلاپ یازغانی جاواپی،
ئاق تونومغو بولوشی کیره‌ك.
ئارمیسیمو - میللی تامغامو،
بایراق یه‌نه ئه‌لچه‌مو کیره‌ك.

مه‌زمونی شو ئولار یازغانمی؟
بیزمو ده‌رهال ئه‌وه‌نگه‌نه ئیدوق.
چیداشمه‌دی، خه‌ره‌ز باشقه‌که‌ن،
چیقیرغانه ئاقازدن بیلدوق.

چیه‌چاکسیز والی غولجغا که‌تتی،
هه‌مه‌یامان غولجغا ده‌تتی.
هه‌مه‌سی‌نی قوقوتوش ئوچوده،
هوجومنی راسا ئه‌ده‌تتی.

«ئەللاھ بىر» دەپ ھەممىلا جايدا،
ۋاقىرايتتى ئوششۇق «ھوجايىن».
«بۇ گۈزەللەر»، «سىستىغانلار»، دەپ
خوغا سالدى شەھەرنى تاپىن.

سۆزىنالار نى ئوزلىرى بەرگەندە،
«ئاللاھ كالە رنى يىرتقىلى»، دىگەندە.
ئىشەك نگە نالەر ئۈمۈت قىلغانلار،
گۈلسەم نىڭ بىر سىناپ بولغاندا.

گۈلسەم نىڭ بۇھەرىكەت بىلەن،
ھەلقىمىز نىڭ قەلبىن سىلدى.
گۈتەمگەنكەن، ھەرغەزەپ بولدى،
كېيىن ھېيلە-نەيرەڭنى قوزدى.

«بولۇپ تاشلاپ ھوكۇم ئۈزگۈزۈ
ئاتا مىراس ئۈنۈڭ ئادىتى.
«ئاۋتونومىيە» باھانا قىلىپ،
ئۈنغا بولدى يۈتۈن ئولكىنى.

ھېيلىسىگە قىلىنىق قوشۇپ،
ئىشلىتىدۇ مۇستەملىكىچى.
«بىكى سوراپ» مەجلىس ئاچىدۇ،
دىلى ئوغۇرلار، تەييار قىلىچى.

قىلىن دىسەم ھېچ ئويلىمايدۇ
قەدىمنى راست بۇزالايدۇ
ئەللىكە بىر قارىشى تاپسىلا،
سۆزنى تۈتۈپ ئىشى قىلالايدۇ

ئولكىمىزدە ئەللاھ ئىكەن دە،
«ئاۋتونوم» نىلا ئىشى باشلانىدى.
ئەلا ئاۋۋالى قازاق ئاۋتونوم
قۇرۇمىزدە پەيدا بولۇشتاي.

سۆزنى ھەممە ئوبدان بىلىدۇ،
ئالتاي، جوڭغار قازاق كوپ ھاكاز
ئىلى ئوبلاست بۇنىڭ مۇستەسنا
ھەر خۇلجىسا قازاقتىن بوق جاز

سۇ ئۈستىدە ھۆۋلىغان گۈگۈسە نىڭ دىسى:
"ئۇچ قۇلايىت قازاق ئاۋۇتونۇم"،
ھەيران قىلىشقا سۇئال بېرىلدى،
"بۇ نېمە گەپ؟ قانداق ئاۋتونوم؟"

ژېنىلىشتى ھەر مىللەت يەرلىك،
مۇھاكىمە قىلىپ بۇ ئىشنى.
ئۇيغۇر، ئۇزبەك، تاتار، تۇنگانمۇ
"ماقۇل" دىسى بۇنداق قىلىشنى.

ئۇيغۇرلار نىڭ ژېنىنى سۆيگۈدە،
مەسلىنى ئاۋازىغا قويىدى.
قىرىق سەككىز ئاۋاز دەپ قىلدى،
ئىتتىكى ئاۋاز "مەيلى" دەپ قويدى.

ئۇزبەك، تاتار، تۇنگانلار باشقىلار،
رەت قىلىشتى تولۇق يۇز پائىز.
"بۇ قانداق گەپ؟" — دېيىشتى ھاتا،
— بۇنى ھەممە بىلىشى جائىز.

خەلق دېگەي "ئېلىنغاندە بولىدى.
تونۇر ئىچى ئويناغاندە بولىدى.
كېيىن ئۆزى بىلگەنىنى قىلدى،
بەزىلەر "بىلمىگەندە" بولدى.

ئېلاندە قىلدى ئاۋتونومىيە،
ئۇچ قۇلايىت تولۇق كېرىتۇ.
غۇلجە شەھرى سۇ زور تولۇق بولۇپ،
ئاۋتونومىيە مەركەز بولۇپتۇ.

ھەممە جىمجىت گەپ قىلماستى،
سەۋەپ ئېنىق! تەلىم كەلمەستى.
مۇھىمى سۇ قان - قېرىنداشلىق،
رەنجىشنى ھېچ تىلەنمەستى.

ئەگەردە بۇ سادىر بولغانلار،
("ئاكا" قەستى بىلەن سۆزلىدى).
مىللىي نىزاق كېلىپ چىقاتتى،
قانداقمۇ خەلق بۇ يول يۈرمىدى.

ئىنكى ئىلى ئوتەر - ئوتەستىن،
ئەندى ئۇيغۇر مەسئۇللىرىنى.
لىيوجەنىن ۋە سەيىد ئىن بىلەن
ئىلاھە قىلدى مەسئۇرلىرىنى.

"ئىمىش بۇ ئىل قىرغىز ئاۋ ئونوم،
ئوبلاستنى قوزغۇش كېرەكمىش.
ئاۋ ئونومغا مەركەز قىلىشقا،
ئاتۇشنىمۇ قوشۇپ بەرەرمىش..."

"بۇ رۇھ ردنگار نەمە گەپلەر بۇ؟"
ياقا تۇتۇپ ھەممە كۇلۇشتى.
رۇھسەت سورايى ئابلىز قارى،
سوزگە چىقتى "خەپسۇك" بولۇشتى.

قارى سوزنى پىيىق باشلىدى،
ئاممانى كېيىن ئېچىپ تاشلىدى.
"بۇ ئېقىلغا سىغمايدىغۇ! "دەپ،
تىترەپ كەتتى كوزى ياشلىدى.

ئەلەم قىلغاندە ئىدى بۇ خۇرلۇق
خەلقىمىزگە يەشمۇ - يەشمۇ زورلۇق.
"نەمە گۇنا قىلغاندۇ - دېدى. -
ئۇيغۇر دېگەن پىشانە شورلۇق؟!"

يەنە ئىنكاس ئادەمدىن كېيىن،
سوزگە چىقتى شىرايىم توردى.
گەپنى قىزىق ۋە قەدىن باشلاپ،
خەزىنىنى يالىتلاپ ئوردى.

"بولدى، چاچاق ئاربا شەمسۇدە!"
ۋاقىردى رەئىس چىن دىلدىن.
ئەمما ئاتىق ئەندى ئاشكارا،
تىزدى راسا ھەق گەپنى ئاي-ھاي!..

ئاتۇش دېگەن بۇتۇن ئۇيغۇرنىڭ ،
قايناق قەلبى زۇھرەك ماكانى .
سۆيەردىمۇ ئولتارغانلار دىن ،
توقسەن ھەيران ئاتۇشلۇق سانى ؟... »

ئاتۇش ناھى ئۇيغۇر تارىخ ،
دول تەپىلگەن شانغا باغلىق .
« ھەسسۇلتۇنۇم » مازىرى گۈزەل ،
يەنە مەھشەت ، ۋاق - ۋاق ، سۆز تاغلىق ...

يىگىر بەردى ناتىق ئوچۇق يۈز ،
دېدى : مىنىڭ بىر تەكلىپىم بار .
شىمالدىكى ئىلگىرى رايونلار ،
ياشار قىرغىز چارۋىچى دوستلار .

سۆز رايونلار قىرغىز ئاۋتونوم ،
ئويلاشقا قوشۇلۇشى لازىم .
بۇ ئىقتىلغا سىغدىرغاچ گەپ ،
خەلقىمۇ خوشى قىلىشۇ تازىم .

باشقىلار رەڭ قوشۇلسى سوزگە ،
يەنە قەت بىرلا سوز بولسى ئوزگە .
سوزگە چىققاچ ئاپسۇللا زاكىر ،
يالغان ئېيتتى قارىمايى كوزگە .

ئۇ ئەلبەتتە دىلنى ئېيتمىدى ،
قىلسى يەنە قەت سىياسەتۋازلىق .
« داھى پىكرى » - دەپ باشلىغانىدى ،
ھەممە دېدى : سەپسەتۋازلىق »

سۆزنىڭ قىلىپ ژىگىرمە ئالتە ،
(بىرگە قارىشى) ئاۋاز بىرلىدى .
بۇنداق ئاتۇش ئاجرىتىلماسلىق ،
خاتالىغى خوشنە نامۇ قىلىدى .

---

1) ناتىق مەجلىسە ئولتارغاچ 87 نەپەر كىشىدىن ئاپسۇللا زاكىرى (خوتەنلىك) ، ئەسەت (تاتار) لاردىن باشقا كۆپ ئۇيغۇرنىڭ ھەممىسى ئاتۇشلۇق خەلقىنىڭ قىزىق قىلىپ گەپ قىلغانلىقى ئۈچۈن .

«خوپ» - دیشتی قوشما رەشسا،
مەرگە زگە بىز ضەۋەر قىلمىز.
لېكىن بۇنى دېمەي تۇرغىلار،
داغى ئەمرىگە ئەمەل قىلمىز...»

مەلۇم شەي نەمە بولۇشى،
«بىكار تىمزى بىلسۇن» دېگەنىدۇق،
كوپ ئوتمەي ئىلاھ قىلىشتى،
«ئاتۇش قىرغىز ئاۋۇتونوم» بىلدۇق.

يەنە ياماق يەردىن توقىنىدى،
دوستلار ئارا رەھنە تېقىنىدى.
«قانداش خارا بولمىسۇن» دەتۇق،
بۇنىمۇ دۇشمەن يەنە ئوتقىنىدى.

ئاتۇش كوروك غىچ-غىچ ئۈيغۇرلار،
ئويلاردىمۇ، بازاردىمۇ سۆز.
ئىلاھ، يېزىق قىرغىز تىلىمۇ،
ھەممە ھەيران، نەمە قىلىق بۇ؟...»

ئوقۇغۇچىم، ئەزىز جانلىرىم،
بىلمىز غۇ ئوتكەن ئەھۋالدىن.
بۇ بىرىنچى ئالىشىڭ مەس،
كوپ دەت تاتۇق مۇنابىقلىقىدىن.

ھايا تىمز، ئەمىلىمىزدە،
كوردۇق سۆزناق ئاچچىق ھەقىقەت،
سىياسەتتە، مۇنابىقلىقتا،
«بەيگى» بەرسەڭ گۈگىسەنالمۇ يەقەت.

× × ×

«سىنىپى كۆرەڭ» باھانە

يەنە قايتىپ ئەللاھ ئىنكاسىغا،
ۋىل ئۇستىتۇ توختايلى بىر ئاز .
مەن گىزىتتە ئىسمىڭ ۋاتاتتىم،
لېكىن مەزمۇن ئەمەستى بەك ساز .

نامى باشتىن ماكا ياقمايتتى،
بىسلاتتى كۆپ تەرجىمە .
بۇنى كەسكىن كەمچىلىك بولساق،
يولىمىزنى توسار ھەر نەمە .

«مەزكۇر» نىڭ دەپ ئۇنى بىرىشەر،
«داھى» نىڭ دەپ بۇنى بىرىشەر .
«شۇنداقتا» نىڭ خەۋىرى بۇ دەپ،
بىرنى ئېلىپ، سۇنى بىرىشەر .

يول قويماتتى تەنھا بولۇشقا،
گىزىتكە ئوز يولىن تېپىشقا .
مىللىي كادىر - زىيالىلار مۇ،
قىزىقماتتى تېز-تېز يېزىشقا .

ئوزگەرتىشكە گىزىت نامىنى،
بۇ ۋىل يەنە ھەرىكەت قىلدىم .
«گومىنداڭنىڭ نامى» دەپ كوردۇم،
يول قويمىدى مەخسەتنى بىلدىم .

مىللىي جوڭگىنى يارەتكۈم سورۇدۇق،
(توختى قۇربان بىلەن بارغانتتى) .
«گەپلىشەيلى ھەي ئۇنداشمايمۇ...»،
دېگەن جاۋاب بىلەن قالغانتتى .

ئۇ بولمىسا، بۇمۇ بولمىسا،
«خوجايىن» نىڭ نىيىتى مەلۇم .
بىزگە كۆڭۈل «لوگەنبۇ لارغا»،
بېرىلگەنكەن خۇددى شۇ تەلىم .

ھەر تەرىپە ئۇلاردا مولىۋۇر،
ئەمما دېيىن ئۇنگۇنۇپ كەلگەن .
مۇنشە مىلىئە تۇتۇۋېلىپ يولنى،
گومىنداڭغۇ ھېراس قىپ بەرگەن .

ئوتكەن ژىلى بىر ھۇجۇم بىلەن،
زەربە بەردى ئوچۇق ۋىلايەتكە.
بۇھتاتە جاپالىق ئىنقىلاب ھەمدە،
بۇ ئۇرۇشتا ـ غەلبە دەل مەرتكە.

شۇنۇڭ بىلەن مىللىي ئىنقىلاب،
ئابروينا «ئۇيغۇنسى» چاقتى.
«ئوچۇق ۋىلايەت» تەرەپ قارا ئاققاندا،
ياۋۇز قارا «قويۇنىنى» ئاچتى.

ھەدىسلەپ بىر يامانلىقنى،
تېپىپ چاپلار «ئوچۇق ۋىلايەتكە».
مىللىي كادىر كوز ئاچمىسۇدە دەپ،
پىتنە سالدى دىن ـ دىيانەتكە.

ئەزەلدىن دوست ئىناق ياشىغان،
ئىنقىلابنى بىللە باشلىغان،
تۇرىكى مىللەت ـ قانداش قېلىقنى،
ئاجىز تىنچسقا قەستىن راسلىغان.

قەست تىغىنى بىرىنچى نۆۋەت،
تۇپ خەلقىگە تۇغرى قارىتتى.
ئىنچىكا سىلىپ قارا نىيەتنى،
قازاق، قىرغىز دوستلارنى تارتتى.

سىنىپى كۆزەش باھانە ئىدى،
ئۇ تىنچايتا مىللەت بېشىلىدى.
يەنى ئەسلى ۋەتەن خەلقىنىڭ،
ھەق ـ ھوقۇقى يەنىپ ئېزىلدى.

بۇنى ئېيتقۇق بىز ئۇقۇرمەن،
قىسقا، ئېنىق ھەل مىسالىدا.
ئۇنداق قىلىپ نىيەتكە يەتتى،
ھەزلۇم ئۇيغۇرنىڭ ھىسابىدا.

غوپۇر غۇلام «سوز» ئېشىرىدا،
ئۇيغۇرلارنى بېھارە دېگەندە.
تاتقان جەبرۇ ـ جاپالىرىنى،
«جىنلىقلار غاتەڭ ئىدى» دېگەن.

سۇنداق كۆيلىگەن خوبۇر غولا مىنەن ،
ئىبىتقا نلىرى ھەق ، ھېچ گۇمان يوق .
ئەمما ، شۇنى ، ئوتكەن زامانىدى ،
ياق ، بار بولۇدەرت ، تېخى ئامان يوق .

× × ×

ئەللىك ئىككى يىلنى نوياپ بولدى ،
خەدىچە بىلەن تويىمىز بولدى .
سۇرۈل كۆزدە ئىشقا كەلگەندى ،
گېزىتخانا ئويىمىز بولدى .

خەدىچەخان ئەسلى تاشكەنتلىك ،
ئوچ يېشىنا چوچەكەن بارغان .
ستالىنىنىڭ قىرغىن زۇلمىدى ،
ئاتا-ئانا ھەممە تەلەي قاچقان .

سۇرۈلمىدى كويلاپ ياغىنلار ،
قىيىپ بارغان قىزىل ئايەتتىن .
قانىتىش ئويغۇر بىلەن قوشىلىپ ،
قىسلىمىدى ئوزۇپ-ئادەتتىن .

دەھشەت ئىچىدە ئىبتىدائىلىرىنى ،
ئوتتوزىنچى زۇلۇم قىرغىنى .
باي بولسىمۇ ، ئابروي بولسىمۇ ،
« دوشمەن » دەپلا تەيياردۇرغۇنى .

مەھەللىدە كوتوپ ئېلىنىدى ،
ئوزبەك ، قازاق ، قىرغىز مېھمانلار .
ئويلىرىنى بوشۇتۇپ بەردى ،
قوچاق ئېچىپ ئويغۇر مېزبانلار .

بىرى ئونۇڭ ئاكىسى بولدى ،
يەنە بىرى ئوكىسى بولدى .
قىز بېرىشىپ ، كېلىن ئېلىشىپ ،
بىر-بىرىنىڭ قودىسى بولدى .

سۇنداقلارنىڭ بىرى ھاشىمجان ،
تاشكەنتتە كوچىمىزدىن بارغان .
رەپىقىسى سالىخە بولۇپ ،
ئوغۇل ، توت قىزىدىن قاچقان .

كه نغه قيزدى بيز نلاڭ خه ديغه ،
تورت يېشدين ئوستى چوچه كته .
ئويغۇر ، ئوزبه ك هالال جۇپ بولدۇق ،
ته قدير بيزنى شۇنداق كوتكه چاغه .

ئىنقلابى ژىلار دا بۇ قىز ،
ياشلى ئوقۇپ كردى ضيزمه تكه .
ئۇمۇ قيزنت يېشلى ئوقۇپ ،
قه لەم بىسلەنا - يه تتى ئىزوه تكه .

چوچه كتاى قيزنت خانىم ،
ئىسلاه رئىسى خه ديغه پولات .
ئۇزۇمغىنكه ئۇمۇ كه لگه نسى ،
تويغى ضلى ئوق كېپكانتوزمه يى يات .

ته غدير يىمز باغلا نغان ئىكەن ،
مه ن ئۇزنالست ، ئۇ جىن يارده مچى .
قىرىق بىر ژىل بىلله ياشايمز ،
هازىرمۇئۇمۇكا هه مده مچى .

ئۇمۇر ئوتتى يېرىم ئۇياقتا ،
يېرىمىسى كوپ بۇياقتا .
بىزنىڭمۇ بار يەش يەرزه نىمىز ،
ئوغۇل تورت قىزئه ركىن هايانتا .

هه مده قىزىم ئۇستاز - يېڭ گوگ ،
تېلىن - ئوغۇل سىياكارلار دوكتور .
شۇ كونلار ده بۇ يەرزه نتله ردىن ،
ئون ئىككى ساه ئه ۇرىلار بار دوكتور .

بوڤاى ، سومای ده م ئالما قتىمز ،
قېرىنداشلار هۇر ديارىدا .
خوشال كوردوق بىستقلالىنى ،
ئوزئه ركى ئوز ئىختيارىدا .

ئه مما تاكنى كوتىمه ن دايىم ،
وه ته نئه ئوتىخ تاتمسى !
ئه شۇ تاتغا ئۇمۇت قويا شىم ،
يارلاق دايىم ، هه رگىز يا تمسى .

× × ×

"سۇلەيمان ئولۇپ، دۇلار قۇتۇلدى

ستالىندىن ئەيمىنەتتى ماۋ،
ھەر ئىشتىنا ھىسابلىشاتتى،
"لوگەنبۇلار - سولەن لوداگا"[1]
دەپ ئاغزىدىن شۇلگەي ئاقاتتى.

ھەي، ستالىن ياماڭ قىلمىغان،
گوكسەندىگا جولۇق مەدەت بەرگەن.
ئازات قىلىپ مانجۇرىيەنى،
ئويغۇرنىمۇ قوشاقلاپ بەرگەن.

ئونئوك بىرىمى شەرقىي شىمالدا،
بىرى بىزنىڭ غەربىي شىمالدا.
ھەر ئىككىسى ضىتايغا تايانچ،
سەنائاتتا، باي ئام ئەسىردا.

ستالىننىڭ ئولۇشى بىلەن،
ماۋ ئوزىنى ئەركىن ھىس قىلدى.
"كومىنتاڭنىڭ يېتەكچىلىكى
مانگا قالدى"، دەپ ئۇسۇلۇت قىلدى.

ئۇ سۇراغا تازىم قىلىشنى،
لوداگا" دەپ تىزنى يۇكۇشنى.
توگوتۇشنە بەلنى باغلىدى،
گاۋگاڭنىلا ئىشنى باشلىدى.

لوگەنبۇلار ئاريىسىدا گاۋ،
ئەڭ ئەشەددىي سۇرا بەرەستى.
زىلدا ئىككى موسكاۋا بېرىپ،
"لوتۇر"[2]غا ئۇ ھىساب بېرەتتى.

كېيىن بىلدۇق بىز بۇ قەدەنى،
گاۋگاڭنى بىلەن لېۋ ئاراز بولغان.
سۇ باھانا گاۋ باستۇرۇلدى،
يەتتىش ئىككى گونا توقۇلغان.

---

1) سولەن لوداگا - "سۇرا ئاكىمى" دېگىنى.

2) گاۋگاڭ - 1953 - زىلدىنجە شەرقى - شىمال مەمۇرىي مەھكىمە رەئىسى، ھەربىي ئوكروگى قومانداني، ماۋنىڭ ئورۇنباسارى.

3) لوتۇر - ئاقبالىش، ئاقساقال مەنىسىدە. گاۋگاڭنى ستالىنى شۇنداق ئاتاپ كەپ قىلغان.

4) لېۋ - لېۋ شىئاۋچى.

بۇ ۋەقەنى باسقۇچمۇ - باسقۇچ ،
تەرجىمە قىلدى - «ئۇيغۇنوش» غىلدى .
ئاۋۋال باشلىق - ئېيىن مۇدىرلەر ،
ئاندىن خادىم ، سوڭرا ئامما بىلدى .

ھەر باسقۇچتا ئۇيغۇنوش قاتتىق ،
ھەجۋىي قىلار «ئۇزنى تەكشۈر!» دەپ .
گاۋ خاتاسى سەنمۇ قايسىلار
بارلىغىنى ئېيتقىن بىر-بىرلەپ .

«مەنمۇ نىلمۇ» مۇ ، «ماختانچاق» مۇ ،
«جۇڭچىلىق» مۇ مەنسىمۇ يوقمۇ ؟
يەنە ئونلاپ گاۋ خاتالىرى ،
«سەنمۇ بولسا تارمىلاشتىلمۇ» .

تېپىشى كېرەك سەنمۇ كەمچىلمۇ ،
نەمە بولسا تېپىلىشى كېرەك .
«ئاۋتونومىلار» مەجلىسىدىمۇ ،
ئېيتقان گەپلەر يېزىلىشى كېرەك !

سوزگە چىقىپ «بويۇنغا ئالدۇق» ،
«مىللەتچىلىك قىلىپتىمىز» دەپ .
گەردىنىسىنى ، بالاغا قالىدىمۇ ،
«جاھىل ئونسۇر جازالانسۇن» دەپ .

سۇئالغا بىلەن ماۋغا ياقمىغان ،
دەۋاگەرنى ئورۇپ ئېقىتتى .
ئەينى زامان «غەيرى» يىكىلىك ،
ئىنسانلارنى «ئورۇپ» چىقىشتى

كىم ئوستىنە نەمە گەپلەر بار ؟
كىمنىڭ غايە چىقتى ئەگرى-تاق .
يەر» ئىزلىنەر ھەممە ئوستىدىن ،
ياقمىسا كېيىنكى توغرا-تاق .

ھەممىنى بار «مەيكۇدە خالتا»
ئىشى جايىدا يارتاقمىدا تۇرار .
نىمىلەر بار بىلمەيسۇ ئۇزى ،
خالتا قۇرال - ئۇرۇپ ئېقىتار .

"Шинхонг гезити"редакцияси масъул ходимлари. Ўртада дин Ли Чун. Яқинларда газета мудири бўлган/Во-Яқинларда ХКП МК секретари вази ишлади/.Чапдан биринчи Тўхти Қурбон,ўнгдан учинчи Ўувень. 1953

Бутун Хитой Халқ вакиллари Биринчи Қурултойи/1954 йил,сентябрь/да таржима-таҳрир гуруҳи аъзолари.

Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси тарихи институтида ўзбек ёзувчиси Назир Сафаров билан тарихий очерклар яратиш муаммолари ҳақида суҳбат. 1984 йил.

Тошкентда яшаган бир туркум уйғур фахрийлари билан. 1973 /Чапдан биринчи Назруф Ҳамедов-"Бегирток"/.

Ёзувчи Д.Турсунова /ўнгда/ билан
Т. ҲАСАН

"ئۇگۇنۇش" لەر بولۇپ تۇراتتى،
"لوگە نبۇ" لەر كۆلۈپ تۇراتتى.
"ساپ" نى ئوزدىن چىقىرىۋېلىپ،
خالىغانىنى ئوقۇپ تۇراتتى.

× × ×

ژېتىلىكە خاتىمە

"چوڭ كىشىلەر ژېتىم بولمايدۇ"
دېيىشىدۇ ئەسلى ئوخشاش گەپ.
بەرزەندى بار، يالغۇز دېيىلمەس،
ئاتا-ئانا يوق دەمدۇ "ژېتىم" دەپ.

ئەللىك ئوغىتە — ياش ئوتتۇز تورتتە،
تۇنجى بەرزەنت دۇنياغا كەلدى.
قىزغا "يۇلتۇز" دەپ ئىسىم قويدۇم،
خوشاللىغۇم چوڭ زۇررىيەت كەلدى.

بۇ ئەل شۇ قىز ھەرىقتا تولدى،
تەربىيە چى — پىدا گوگ ئوزى.
چوڭ بوپ قالغاچ ئىنكى ئوغلى بار،
بىر تەلەپ، بىر ئوقۇغۇچى.

سۆھبەت بىلەن جۇرئەت ئوغۇللار،
ياخشى ئوسۇپ ئوقۇشماقتىدۇر،
ئاتىلىرى مەجبۇرىيەت ئەزىيى،
ئەسلى ئوزى غۇلجە ياقتىدۇر.

رابىيە دۇر — ئىنكىنىڭ قىزىم،
ئانام نامى ئاتاغا قويۇلغان.
تورت يەرزەندى: چوڭ ئىنكىسى قىز،
سەيىتۋە لالە قويۇلغان.

زەيرەنسۇ ئوتتۇرا قالمايلى،
توتىنجىسى نامى ئارىپدۇر.
ئىنكى ئوغۇل سۇيۇشۇپ ئوسۇشمەكتە،
ئاتا سامىغ تەلىم بېرىپدۇر.

رابیه - تل، ئه دبیاتچی،
مه‌ریه‌م چی، تل ئوقوتقوچی.
دارلیق ئوندن ته‌هسلسن ئالغاده،
ئوستاز، دیمه‌ك، دیل یوروتقوچی.

بایانینی یه‌رزه نتلیر بصنك،
بیر یولدا ئیتیب تاماملای،
هالغاده ئوچی دونیاخاکه لدی،
ئانا ژوق - تاشله نتته هایی-هایی.

ئوچینجی قیز ئه‌للك یه تتتث،
ئوزنی ئاچتی تاشکه‌نت شه‌هریث.
ئیسمی ئونوك کامالا بولدی،
موساپیرلیق ده‌ستله‌یه دوریث.

کامالا ده باردور ئوغول-قیز،
هوشی جه‌سور، قیزی مه‌زوره.
ئاتسلیری ئیلده‌وست میرئابت،
به‌خشیار دور چاقماده ئاشکه.

تورتنجیسی یه‌رزه نتتلك ئوغول،
«غه‌یره‌ت» دیه‌وق شوکورله‌ر ئه‌یلاپ.
ئالتی یاشیم تسبیی ساهمدا،
ئالدی، ئشله‌ر شریشپ، ئه‌یلاپ.

تورموشدا دشی شیاکار بولدی،
ئوزولسیه قیز-ئوغول کوردی.
ساتاده‌ت قوه موراد نه‌ورله‌ر،
ئشسا ئالا، بزگ بویردی.

کنفه‌ یه‌رزه‌نت ئازاده بولدی،
ئاتمشی سه‌کسن ئیوده ئاضری،
ئوموق ئالیی مه‌لومات ئالغان،
ته‌ربیه‌لی، ته‌لیم ماهری.

تورموشدا دشی نازیم - موهه‌ندس،
ئوغول - قیزی-نادیر، ئه زیره.
ئاشلسی شوکور، به‌خشیار،
شکایه‌ت یوق، یازماس ئه‌یره.

هانا یالغوز ئوغولدن ئه‌ولات،
هه‌مه‌ ئالغاده ئالیی مه‌لومات.
یه‌رزه‌ندم به‌ش - نه‌ورم ئوده‌ شکلی،
شوکری، ته‌گریم: نه‌سلیم به‌رهایات.

× × ×

قۇرۇلتايلار دا

«سىنجالڭ تۈلكە خەلق ۋەكىللەر
قۇرۇلتايىن ئۆتكە نمۇ بولدى .
بۇ «ئاتالمىش خەلق ۋەكىل»
باشلىق ئاتتىن بىلەنلا تولدى .

قۇرۇلتايدا مەنمۇ ۋەكىلىم ،
سايلانغانمىز قەشقەر شەھرىدىن .
ئۇ « سايلامغا ئۇزۇم بارمىسەم ،
كورسىتۇلگەن ھەممە مۇرەززەلىن .

« خەلقچىللىق » دېسە ئاغزى بىلەن ،
سۇلگەي ئاقار « لوگىنى » ئەرىنلا .
دۇنيا داڭلىق ھەق خەلقچىللىق ،
سۆزلا بىلەن گويا سۆزلارنىڭ .

قۇرۇلتايدا ھەممە ھۇجەتلەر
تەييار ، پەقەت قولۇڭنى كوتەر !..
سۆزلار تۈزۈلا ، داھىنى ماختا ،
قارسىلا سىسىڭ ياماقلىق كوتەر ...

ئەللىك تورتتە سۆزلىدى قۇرۇلتاي
مەملىكەتلىك بىچىندا ئوتتى .
قۇرۇلتايدا تىنچ تىلسىلەرنى
كورگەن ئىدىم (ئاجايىپ كوتتى) .

ئاڭلىدىڭمۇ جوشقىنلىقى ئۇزى ،
چوكلار بىلەن قارسىلى ئالغاندى .
دالاي لاما ، بەنچەن ئىپادە ئى ،
باشلاپ كەلگەن يۇزلەپ لامانى .

ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ ،
يېقىراتتى ھەيكەل باشلىقلار .
پەرۋا قىلمايى « تەسىيەم » سىيرىسىنار ،
سىر بەرمەستى بۇ سىزا كلىقلار [1] .

دالاي لاما ئوچاغ باشى شەي ،
لېكىن ئۇ تقا ئۇزى باش شەي .
قەتتە رەددى ئويغا چومىدۇرگەن ،
كوزدە نەم يوق ، دىلدا باش شەي .

---

[1] سىزالىق — تىبەتنى ضىتايلار سۆزلىدىق ئاتايدۇ .

ئۇلارخىمۇ ۋەدە قىلغانسىز،
ھەتتا سەرتىمۇ تۇرۇپ قويغانسىز.
باستۇنچىنىڭ ۋەدىسى يالغان،
سەرتىنىمۇ بۇزۇپ قويغانسىز.

دالاي لاما مەرت ئوغلۇمۇ ئىكەن،
ھېيلىنامۇس بولمىدى.
ئوز ئىشىنى باپلاپ توغرىلاپ،
كۆرەش ئاچقى مەزلۇم بولمىدى.

× × ×

قۇرۇلتايغا تەھرىر - تەرجىمە،
گۇرۇھ تۇزۇپ بارغان ئىشۋاقبىز.
قۇرۇلتايىنىڭ ھۆججەت تىلىنى،
ئويغۇرچىغا تەييارلىدۇق تېز.

گۇرۇھىمىز رۇسلارمىسىن كۆپ
تەرجىمانىمىز تەشكىللەنگەنىدى.
مەمۇ مەنىڭ تۇپ قانۇنىمۇ،
سۆزىمىنى تەستىقلەنگەنىدى.

سۆزلىي چوڭ تەنتەنە بولدى،
تىيەن ئەمەس مەنىڭ كۆڭلىمدىنى.
مەمۇ مەنىڭ بەش رىللىق تۇرى،
ۋە تۇپ قانۇن باھانامىسى.

بەيزۇم ئوتتۇپ بىز ئوتىگە قايتىتۇق،
ئۇرۇمچىنىڭ ئەھۋالى كونىچە.
توختى قۇربان بېجىنىڭ قالدى،
پارتىيە ۋې ئوقۇش بويىچە.

بېجىنىڭ مەن ئوقۇشقا بارغاندا،
سوھبەتلىشەمەن دوسلۇرۇم بىلەن.
تۇرسۇن، توختى يەنە باشقىلار،
دەرتلىشىمىز قەلبى ئەمەس بىلەن.

× × ×

هایاتتا جولۇق بۇرۇلۇش

ئۇرۇمچىدە ئىشسىقا كۆرسەتكەندىن،
ئىس ۋە هايات ئاسۇ، كونىچە.
روھىم ئۇنچە تېتىك ئەمەستى،
ئويلىنالمىتىم كۇندۇزۇ كېچە.

"شىنجاڭ بېيۇرۇ" باش كاتىبى
ۋالى ئىن ماۋ نىڭ سوزى يادىمدا.
زەھەر جاھىقاق ئوخ ۋۇلايەتكە،
تەئىنلىرى ۋالى قۇلىمدا.

"گەر بولمىسا گۇنسەنداڭ - دەپ ئۇ،
سەنجۇي گەمەن - فەلەگەمەن" دېگەن.
دېمەك ھۆرلۇك دېگۈچىلەرگە،
خەنبەرنى ئوچۇق تاشلىغان.

مەنلا ئەمەس كوپلار بىلگەنىدى،
گۇنسەنداڭنىڭ يامۇز قەستىنى.
ئوچ ئېلىشنى باشلىماق ئۈچۈن،
بىلىپ تۇرۇپ ئېيتقىز - پەستىنى.

ئاۋال بىرگە "ھە" دېگەن سۆزدا،
ئەنسىز يۈزنى تەتۇر تۇرغۇزغان.
"سۇئۇنسىزم باشلانسا دېسەك،
ئاتا - ئانالار گۇنسەنداڭ!" دېگەن.

ئىستىقبالغا ئىشەنچ يوق ئىدى،
ئىستىقلالدىن ئۈمۈت يوق ئىدى.
ھىجرەت ۋەتەن - ئېغىر غۇربەتتە،
ئەمما باشقا چارە يوق ئىدى.

ئانام ئېيتقان سوزنى ئەسلىدىم،
جاراڭلىدى ئوتمۇشتىن ئېراق،
"ئوت تېتىشا قىينالغىنىڭدىن،
ئوت ئىچىدە كۆيگەن ياخشىراق.
باشلىغانىدى سۆزنى چاغلار،
ئوچۇرۇشقا بۇغرالىرىنى.
بۇ "بۇغرا"لار بىر زامانلاردا،
ئېلىپ قاچقان نۇر جانلىرىنى.

---

1) ئوچ ۋىلايەت ئىنقىلابى - ئەكسىل ئىنقىلاب بولاتتى. دەپ زەھەر ئەنقا
2) بۇغرا - بۇ يەردە ۋە بۇنۇكتىن كېيىن سۆزلا بۇغرالىرى چۈشۈ
نۇلۇدۇر.

قازاق «ئالما چوتكاپ يەيدىكەن»
بۇنى كورمەيمىز بىلەن .
كونا خەرىپ ئوقىتقا قايتتى ،
يېڭى خەرىپ ئوزىمىز بىلەن .

شورا دېگەن قانۇن - قېرىنداشلار ،
بىزگە نىسبەتەن شۇنى ئەركىنلىك .
ئەيەنمەستى زادى ئېيتىشتىن ،
«مەن ئوزبەكمەن» ياكى «مەن قازاق!»

«ئوزبەكستان - قەتتىم مىللەت .
دېگەن ئوخشاش بىز دېيەلمەيتتوق .
«قازاق ئېلى» دېگىنىڭ كەبۇ ،
ئاددىي نامنى بىز قويالماتتوق .

جاكتۇيدىكى رايونلار ھەممىنى ،
ھەتتا ئاتاپ ئويغۇر دەپتتى .
ھەتتا مىللىي ناخشىمىزنىمۇ ،
تەپ تارتقايلا «شىنجاڭ ئىچرا!» دەتتى .

مانا شۇنۇڭ مىسالىدەكمۇ ،
بەلكى ئاشكارا ئوتتۇردىكى يېرىق .
بۇ فارلىشىش - ھەقسىز لېكارىنى ،
ئويلايمۇرىپ تويغان شۇ ئوق خەرىق .

«كىملىك» دەپ ھەركەت باشلىسىڭ ،
پاسپورتىم يوق باشنى قاشلىسام .
شورا پاسپورت تارقاتقان چاغدا ،
«ئالمايمەن» دەپ نېرى تاشلىسام .

راستلا ھەيران بولۇپ قالغانتىم ،
«نەمە ئوچۇن شورا غا بوزەر؟
بىز ھەقسىز بىلەن بىللىمۇ؟
شەھەر ئويلا شكەن بۇ شورا؟»

قېرىق ئالتە باشلىرىدى بۇ ،
تەغدىرىمىز دېگەن ھەل بولغان .
ئويغۇرستان تاپشۇرۇلدى ،
چىقىپ كېتەر پاسپورتنى ئالغان .

---

1) شىنجاڭ گا - شىنجاڭ ناخشىسى دېگەنى .

هەر يول تېپىپ هەجرەت ئاتلانمىدۇق،
«قوتۇلمىز» دەپ بەك ساقلانمىدۇق.
مۇھاجىرەت باشلىنىش بىلەن،
«ۋەتەن ھالدى...» دەپ كۆپ يالىنمىدۇق.

ئاقتىمىزغا بوز ئاز چىكتىمۇ،
ئوز يولۇمدىن قىلاي ھېكايە.
ئويلاپ يۈرۈپ قارارغا كەلدىم،
قوتۇلۇشمۇ، ئوقۇشمۇ غايە.

شۇنداق قىلىپ مەنمۇ پاسپورت يوق،
لېكىن خۇددى «يارىدىم» تەگكەي.
ئۇمەرگە زىنداڭ خېتىنى بېرىپ،
«ئوقۇپ چىققاچ، يېتىلىق!» دېدى.

خەتتە شورا پۇقرالىرىنى،
ئەكېتىشى خەۋىرى قىلىنغان.
ئەنە شۇلار تىنىمىز دېسە،
روخسەت بېرىش ئەمىرى قىلىنغان.

يەنە پۇقرا بولمىغانلار دېدى،
«پۇقرا» لارغا تەۋە كىشىلەر.
بىللە كېتىش ئارزۇسى بولسا،
توسماسلىقمۇ ئويدا چىكىلەر.

خەتنى بىللە ئوقۇپ چىققاندۇق،
خۇددى بىلەن تەھلىل قىلىشتۇق.
بىزدىمۇ كۆپ «پۇقرا» بارمىكى،
شۇنى بىر-بىر سانايلى چىقىشتۇق.

خوشال ئىدىم خەت مەزمۇنىدىن،
خەتتىمۇ «پۇقرا» بولغاچقا.
ئۇلار نېمىلى «شورا» دېگەنلىكىنى،
«پۇقرا» ئىدى پاسپورت ئالغاچقا.

ئاستا، مەخپىيلىكتە باشلىدىم،
باش كونىكتا سوئال تاشلىدىم.
«رەپىقە مەسئۇر شورا پۇقراسى،
مەنمۇ كەتسەم...» دەپ سوز باشلىدىم.

«ئانىسىنىڭ كېتىشىن ئاكلاپ،
ره يقه مدىن تۇگۈدى تاقەت،
ئىككى پەرزەنت ھەقىقى-ھۇرمىتى
ھەممۇ بارلىق، ئوقۇشىمۇ ھاجەت...»

كونسۇلخەمۇ شۇ سوزنى ئېيتتىم،
بىرقە دەمۇ بانا شۇ بولدى.
خۇللەس، ئاخىر بەلنى چىڭ باغلاپ،
«كۆرەش» قىلدىم، ئىشىم ھال بولدى.

مىلۇ توققۇز يۈز ئالتە بەشىنچى
ژىل، ئاپرىلنىڭ ژىگىرمە ئالتە.
ئۇرۇمچىدىن ماشىنىلار دا،
يولغا چىقتۇق ئونلاپ ئائىلە.

بۇنۇڭ قانداق بولغانلىغىنى،
شۇ سەپەرنى چەكمەڭ بىلمەدۇ.
قوتۇلغانلىق بىر خوشال قىلسا،
ھەيران دىلنى مىڭ قات تىلمەدۇ.

ئىككى كۈنۈك قۇرغاسقا كەلدۇق،
قەتەرە قىلىپ، چەكمە ئوتۇمىز.
ماشىنىلار ئەتىسىسىپ ئاستا،
چەكتىن ئوتتى - قالدى رۇخسەتسىز.

«خەيرا!» دىسۇق ئاقچىغا قاراپ،
كېچىپ بىزنى، جايلاكە ش ق تەرەپ.
ئىنتىزارسىز تەرەپتىن ئەتىۋارسىز،
بىلمەس، ئېغىر ياشاش بەۋەتەرەپ!

يوللاردەمۇ چىڭار دەمۇ،
«ساري ئوزەكتە» ئايا گوزدەمۇ.
ئوزەم بىلىم «تەرلىگىنىڭ»،
ئويلاپ «غوربەت باشلانغىنى بۇ!»

«بۇمۇ ئوتەر» دىگەن راست ئىكەن،
ساقلا بولسالا بېشىڭ «تاش» ئىكەن.
ئونتۇلۇپمۇ كېتىدىكەن بۇ،
ياخشى ئوچاغ يېقىلىشى ئىكەن.

قازاغستاندە - قىرىنداش ماكان،
ئىچكىرىلەپ كىرىپ باراتتوق.
ماشىنىدا، كېيىن يېزدا،
ھالال - تاتلىق بولۇپ كېتىپ باراتتوق.

يول ئۇستىدە ئادەملەر كەلدى،
ھەر كىشىدىن ئەھۋال سورىدى.
بارسىغالاپ ئېغىلىنىپ رەنجى،
ئوچۇق ئېيتتى كۆڭۈل يورىدى.

بەزنى - ئانىسىنى ئادەمنى بولا،
"ئېكېسى" دېگەندە كولخوزغا يازدى.
شەھەرى ئوبلاست چۈبارتاغ رايونى،
تەۋەسىگەندە ئېيلىپ ئۇ بارىدى.

"قوشنا كىلىڭلار، تۇققانلارا!" دەپ،
قارشى ئالدى قازاق قانداشلار.
كولخوزكەنتى بەك خاراپ ئىكەن،
تاتلىق قېلىشتوق - بىز ئۇنداشلار.

بۇ كولخوزغا كەلگۈچىلەر رەنجى،
كۆپى قازاق - ئۇيغۇرلا قانچىلار.
تاتار، ئوزبەك، ئۇيغۇرلار ئارىتاز،
بەزىدە مەنسەك ئۇققىنى "قاچقانلار".

ماشىنىدىن چۈشۈرۈپ بەزنى،
ئوي - ئويلارگە تەقسىم قىلىشتى.
بىز رەئىسنىڭ ئويىگە چۈشتۇق،
كەچتە ئويدا مېھمان قىلىشتى.

قازاقچىنى ياخشى سۆزلەتتىم،
سۆھبەتلاشلار ھەيران بولۇشتى.
ئوبلاستتىن نەقەر كېلىپ بارىدى،
سۈرۈشتۈرۈپ - ئەھۋال بىلىشتى.

مېھرىبانلىق كۆرسەتتى ئۇلار،
قېرىنداشلىقنى بىزگە قازاقلار.
ئۇچ - تۆرت كۈنچە دەم ئالدۇق كېيىن
خىزمەتتە تەقسىم قىلىشتى ئۇلار.

سۆراغچىلىق گېزىت - ژۇرنالغا ،
چوڭ ئىشتىبار بېرىشتىكەن .
« ژۇرنالىست » دەپ ماكىمۇ بولار ،
ئالاھىدە كۆڭۈل بولۇشكەن .

رايونۇم ئوبلاست ۋە كاللېكتىپ ،
مەن بىلەن كۆپ سۆھبەتلىشەتتى .
خىتابنامىگە ئەھۋالنى سورايتى ،
ئېيتقىنىمنى يازىۋالاتتى .

بىز سۆراقچى سىياسىتىدىن ،
مىسال ئېلىپ سېلىشتۇراتتۇق .
بۇ ئۇلارغا « ئەجەپ » تۇيۇلسا ،
« تومۇر يەردە » راست ئىكەن دەتتۇق .

كولخوز برىگادىرى

ماڭا دېدى « برىگادىر بول
ئوڭ تىنچە مۇئاۋىن بېرەي .
چوڭ چېپىشقا بولسەن مەسئول ...»
« ياق ، — دېدىم مەن ، — ئويلۇشۇپ كۆرەي ! »

« كولخوز ئىشى ماڭا نا تونۇش ،
ئادەتتە ئەزا بولاي » دېدىم مەن .
« ياق » دېيىشتى ، ھەي ، كونۇشمىدى ،
— مەي ، قولالنما ، ئوڭ ، بىلسەن ! »

ئوقۇپ كوردۇم ، بەرگەن تاپتىن ،
« برىگادىر ۋەزىپىسى » نى .
« ئەتىسىلە ئۈچ يارىم سائەت » دېگەن ،
قولالنمىسىنى كوچۇردۇم ئۆزۈم .

خولاس ، ئەندى مەن برىگادىر ،
رازى بولدۇم ، ئىشلەپ كۆرەي ، دەپ .
ئوزاق ژىللار جىسمانىي ئەمگەك ،
قىلمىغانىدىم ، قىلاي ھاۋايەپ .

برىگادا توزدۇق بىرلىشىپ ،
ئەللىك ئىشى ئەزالىغىنى .
ئەڭ يېرىم بىزنىڭ كىشىلەر ،
تېخى ئۇلار ھەممىلا ئەمەس .

«چوپ چېپىشقا تېخى ۋاقىت بار،
قوزۇلۇشقا يارەم بېرىڭلار،—
دىدى ۋە ئۇلار جايىنى كۆرسۈتۈپ،—
مالىغا قىشلىق قوتان سېلىڭلار!»

ئاندىن ئۇلار كۆرۈلۈك كەسىتە،
ئىشلىگەن زور بار ئىدى ئۇيۇت...
ھەر بىر ئىشقا لايىقىن تالاپ،
بولۇپ چىقتۇق قېلىپ مەسلىھەت.

لايغا جۇشتى ئىنكى-ئۇچ پالۋان،
سۇ تۇشۇشتى ئۇچ-تۆرت قېتىم-جۇۋان.
ياشلار كېسەك قۇيۇپ تۇشۇدى،،،
ھەر بىرىشتۇك قوزۇشقا قوتان.

قىزىق گەپ يار-ئىناق ھەر ھەل،
بەزىلەر جىم ئەمگەك بىلەن بەنت.
بىرى ئېغىلاپ يۇشايمان قىلسا،
بىرى كۈلەر ئىچىپ-ئىچىپ خورسەنت.

ئاندىن بار «جەننەت» ئىزلىگەن،
«سۇرا دا بار» جۇر كەتتۇق!» دېگەن.
ئويلىماستىن باشقا ھېچ نەمە،
كىم كۆرۈپ خام خىيال سۈرگەن.

ئەمما شۇلار نورغۇن ئېغىلاشتى،
ئۇزلىرىنى ھەر يان تاشلاشتى.
قايىشىقىمۇ جۇرئەت قىلىشتى،
ئەپلىيەلمەي قاخشاپ قېلىشتى.

يەنە شۇلار كۆپرەك قىينالدى،
ئىشنى بېشىنى تۇتۇشالماتتى.
جەزىم قىلماي ھېچ بىرىگە سېلىپ،
نەگە بارسا قولىسىشالماتتى.

تىنماي كۈنا مەنسەپنى يادلار،
بۇيەرنى تاي نوقسانىنى دادلار.
خوش، نوقسانغۇ بار ئىكەن بۇنداق،
يايا يوقمۇ ئېيتقانداق تەكرار.

كىلىپ قالدى كوز ئۇممىدى كويلار،
ئەمگەك قىلدى، ھەر چاپتى چويلار.
ئىشلىگەنگە بولدى بەختيار،
ھەممىنى ئويلاپ چەكمەنلار.

بىر يېرىمغا ئاي قورۇلۇش قىلدۇق،
كېسىن بىزنى چوڭ تاشلىدى.
ئوتلاق بەكمۇ چىرايلىق شەھەر،
كورۇپ كوزلار دىللار يايرىدى.

«ساماخود» لار گورۇلداپ ئۇچۇپ،
ئوت- چويلارنى كورۇپ بېرەتتى.
قىز- ئوغۇللار ۋالەكىشلار[1] دە،
بۇ ئوتلارنى ئىغىپ كىتەتتى.

بۇ ئوخشاشتى كىنوغا بىر ئاز،
بەزىلەردە «غايا ق» ئىچىلدى.
ياشلار كوپراق سوئال بېرەتتى،
جاۋابنى ئويرسام «چىگىش» يېشىلدى.

برىگادىر- ئاتلىق ئۇچرەتتىم،
جاۋابىكەردىم ئىش تەشكىللەشتۈك.
بىراۋلارنى ماياغا قويسام،
باشقىلارنى ۋالەكىشلەرگە.

كېسىلگەن قانچە ئەمگەك قىلغىنى،
بۇگۈنكە قانچە مايە قىلغىنى.
قولالىسىدا كورسۇتۇلگەنلىكى،
يېزىلاتتى ھەر تاتات قىلغىنى.

شۇنداق مەن مەكتۇپ ئالدىم،
ئالمۇتىدىن دوستلار يازغانىدى.
«يېڭى ھايات»[2] تەھرىراتىدىن،
بىر «تەكلىپ» مۇ قوشۇپ سالغانىدى.

كولخوزىمىز رەئىسى بۇنى،
رايكوم مغا دوپ ئۇچرىشىپ بەردى.
ئالمۇتىدا بولدۇم بىر ھەپتە،
دوستلار ماڭا «يول تېپىپ» بەردى.

---

1) ۋالەكىش- ئوزۇلغان چوپنى ئېغىزغان ھەمدە ئوسۇلغان ماسلىما.
2) سۇئالغا ئوخشاش ئەمەس يېزىغىمىز «يېڭى ھايات» نامىدىكى ئۇدۇنال ئىچىدىكى «ئوي يىغىرىستانغا ئەۋەتىلاتتى».

بۇ يەرگە ئېلىپ كەلسەم كولخوزغا ،
يېزا - ئېگىلىك ۋەزىر لېگىدىن .
رۇخسەت بەرگەن كوچۇپ كېتىشكە ،
كەسپىي ئىشىم زۇرۇر لېگىدىن .

« ياق » دېمىدى باشلىقلىرىمىز ،
ئاخىر يول تاپتى رۇخسەت بېرىشتە .
« سېنىڭ جايىڭ شەھەر دۇر يارغىل ،
قەلەم بىلەن ئىشلە ! » دېيىشتى .

مۇھاجىرەتتە ھىجرەت

رۇستەم چىقىپ ئوچۇق ئاي بولغاندا ،
« ئېگىز » دىغۇ كوچۇپ كەتتۇق بىز .
ئوچۇق ساھە تەتە ئايگۈزكىسى ،
يوپيزد بىلەن راۋاق بولدۇق تېز .

قىزىم تاتار ۋەچچەنلەرنى ،
كوردۇم دەسلەپ ، يولدا يوپيزد دا .
سۇھبەت قۇرۇپ ، راسا دەرتلەشتۇق ،
سەرسان ئىكەن ئۇلار مۇ شۇ ئۇنا .

ئەپسۇس بىزلەر ئالدانغان زىللار ،
رۇسلارنى ئۇلار ھايدىغان .
بۇ جاھانغا قانچە ئىنسانلار ،
سەرسان قىلسى ھېيلە ۋە يالغان ؟!

ئالمۇتىدا بىر ھەپتە تۇردۇق ،
دوستلار بىلەن مەسلىھەتلەشتۇق .
مەن ئۇزۇن مىنۇتلۇق دىلمىنى يېشىش ،
« تاشكەنت » مەنزىل بولسۇن دېيىشتۇق .

خەت يېزىپ ئانا ۋەتەنگە —
ئوزبەكستان ، تاشكەنت شەھرىدۇر .
مۇساپىرلىق خوزبە تىلىرىنى ،
يالغۇز مەنلا تاتسام ياخشى دۇر .

يەنە مېنىڭ مەخسىتىم ئوقۇش ،
ئوزبەك تىلى ماڭا يېقىن تىل .
« تەھسىل ئالسام تاشكەنتتە » دېگەن ،
كىمار زۇبەيدى ساقلىغان بۇ دىل .

خۇلاسىنى چىقارىدۇق سۆزنىڭ،
تېز ئاتلاڭ، ئۇدۇق ئەندى تاشكەنتكە.
يوينۇز بىلەن بىر كېچە - كۈندۈز،
ئۇدۇرۇپ يەتتۇق ئەسۇ بېكىتكە.

كوتلۇم بىرئاز غەش بولغان ئەرسە،
ئۇيغۇرلارنى «ئاخۇن» دەيدىكەن.
زىيالىسى بىلىپ «مولا» دەر،
لېكىن كوپى لەقەپ دەپ بىلگەن.

«ئاخۇن» — «مولا» يا «ئاكا» دۇر،
ئەرەپچىشە يېزىسىقا قارايدۇ.
بىزنىكىلەر خاپا بولۇشار،
دېماڭ بىلەن ئېيتىسىقا قارايدۇ.

«كوزنى ئۇيمىدۇم» قەستەن ئەمەسقۇ،
خاتا بەتتە بۇ بەك ئېغىر ئەمەس.
يېقىن قانداش ئۇقتى بولغاچقا،
بىزنى «يات» دەپ نېرى ئىتمەس.

توغرىسىنى ئېيتقاندا ئوزبەك،
ئۇنۇق تىلى بەك يېقىن بىزگە.
ئەسۇ تىلنى ئوقۇپ، ئىشلىسەك،
ياشاشتىمۇ بىلىنمەس ئوزگە.

خۇددى سۆزنىڭ بولدى ئەمەلنى،
تاشكەنتنى بىز يالتلىق سەزمىسۇق.
خەدىچىغۇ ئوزلۇسۆزنى كەتتى،
ئوي، ئىشى ئىزلەپ سەرسان كەزمىسۇق.

تاشكەنت شەھرى بەك ياقتى ماڭا،
كوچىلىرى خۇددىگى قەشقەر دەك.
«چارسۇ» ئەينى «توسۇلۇق دەرۋازا»،
«چىغاتاي» مۇ «ئۇيغۇلاق شەھەر» دەك.

تاشكەنتنىڭ ساغلىق سەھەللە،
خۇددى «ھېيتكا» ئارقا كوچىسى.
دوپپا كىيگەن ئوزبەك ئۇيغۇر،
خۇددى ئوزى ئۇيغۇر «نوچىسى».

یەڭ ئوخشاپ ستى « دوپپا بازار » لار ،
ئۇنى ساتقان ناز قىز - جۇۋانلار .
ئوخشاش ھەتتا خانىمتالاس كويىنەك ،
چوتكا ركىگەن يەكتەك چاپانلار ...

« سوز ئاھىڭى » ، تەبەسسۇملىرى ،
قىز جاقلارىنىڭ « قىرىق كاكىلى » .
ئوخشايدىكەن جانغا ھالاۋات ،
« ئوسمەنلىك بەيشى » — « ئەنجار » ساھىلى .

— بولدى ، دىسەم ، ياشايدىكەنمەن ،
سۇ ۋە قەلقە ئوخشايدىكەنمەن .
چايلىشىمەن ، ئىشلەپ ، ئوقۇيمەن ،
يېڭى ھايات باشلايدىكەنمەن .

« شەرق ھەقىقىتى » ۋە ئىلىم تەھسىل

ئىشنى تاپتىم ئۇيغۇر تىلىدا ،
تەھرىراتنى « شەرق ھەقىقىتى »
تۇرلۇك كىتاب تەپپارلىساتتى ،
ئۇيغۇرلارغا شۇرا دىققىتى .

تەھرىراتتا ئىشنى باشلىسام ،
مۇسەھھىھلىك ، تەھرىرى ئوقۇش .
شەرائتنى ئاستا ئۇگىنىسام ،
ئىشلىرىمغۇ ئوزەمگە تونۇش .

باش مۇھەررىر روزىباقىيۇ —
سەجىت ئىسى بەك مۇلايىم زات .
مۇھەررىرلەر ۋە مۇسەھھىھلەر ،
ھەر خىل ئىسى ، ئوگۇنۇشتۇك يات .

باش مۇھەررىر ماكا دىل بولۇپ ،
« سىز كىتابخان ۋەكىلى » دىسى .
« تىلىمىزگە ، تەھرىر بىمزگە
پىكىر بېرىڭ ، تارتىنماڭ » ، دىسى .

سورۇن بىلدىم ، پىكىر مۇبەررەم ،
چوشۇنۇشتۇك ، ياخشى تونۇشۇق .
رۇسچىدىن ئۇلار ، جانلىق تىلدىن مەن ،
مەدەت بېرىش شەرتىنى تۇزدۇق .

ئولار كوبى ئالىي مەلۇمات،
ئالغان ئىدى، دىپلوملىرى بار.
بۇ سوز ياتـ ياتـ ئويلاندۇراتتى،
«قاچان ماڭا دىپلوم بولار يار؟»

ئىش باشلىغان ئۇ ئەللىك يەتتە،
كە چاكى دار بىلەن ئونغا كىردى.
بۇ مارگسچە ـ لېنىنچە ئوقۇش،
ئىشلىشىگە زور ۋەزىن بىلدىم.

ھەتتا ئىسمى بۇ «ئىزىملار» نى،
ئوقۇپ راسا «ئىزىپ ئېچكەن ۋاق»،
سۇ سەۋەبتىن تەس ئاخىر مەس ئوقۇش،
دەپتە «ھازىر جاۋاب» بەرە تتۇق.

لېكىن بۇمۇ ئۇزۇمىي ئالىي
مەلۇمات، قا ھىسابلانماتتى.
دېمەك، رەسمىي ئالىي مەكتەپتىن،
تەلىم ئالماي ئوقۇغۇم تولماتتى.

تەيارلانىم بىر ئەل ئىچىش،
ئالىي مەكتەپ سىناقلىرىغا.
تاشكەنت دولەت يېتىنستىتۇت
تارىخ پەنلىرىگە ئوللىياتىغا.

سۇئالى، يەتتىم بۇ نىيەتكىمۇ،
مىلە توقۇز يۈز ئەللىك ئالتە.
ھەم ئىشلەپ مەن ئەسەتە ئوقۇيمەن،
ئوقۇش ـ ئىشكى ئالىي دەرگاھتا.

بىزدە نەشرىقىلىنغان كىتاب،
ئورۇسچىدىن كوبى تەرجىمە.
دېمەك ئورۇس تىلىنى بىلىش،
زور ۋەزىنى چوڭ ـ دى «كەم» دېمە!

تىرىشاتتىم رۇس تىلىنىمۇ،
ئوگۇنۇشلۇك ـ ئوقۇپ يېزىشقا.
كۇنلىرىمنى ساڭا تاكە بولۇپ،
سەرىستە تتىم ئىشقا، ئوقۇشقا.

ئىشتياق ۋە ئىنتىلىش بولسا،
ئىنسان قادىر ئىكەن ھەممىگە.
يالغۇز ئىشلەپ ئائىلە باقتىم،
ئوقۇشتىمۇ قالماي تەڭگە.

رۇس تىلىدىن تەرجىمە قىلغان،
قولىيازمىلار تەھرىر قىلاتتىم.
ئوزبېك، قازاق كەتىلىرىنىڭ،
ئەسىرىنى نەشر قىلاتتىم.

ناۋايىنىڭ جولۇق «خەمسە»سىدىن،
ئىنكىلى داستان ئۇيغۇرلاشتۇردۇق.
«لەيلى-مەجنۇن»، «فەرھاد-شىرىن»نى،
تىلىمىزگە ئۇيغۇنلاشتۇردۇق.

قادىر يېنىڭ «مەھرىبتىن چايان»،
«ئوتكەن كۈنلەر» رومانلىرىنىڭ.
«ئاباي جولى» (مۇختار ئەۋەزنىڭ)
تەرجىمىسى بولدى بىزدە رىنىڭ.

تەھرىراتتىن ئىلغا ئونلاپ،
كىتاب تەييار بولۇپ چىقاتتى.
بۇ كىتابلار كەنى-كەينىدىن،
ئۇيغۇر دېيار «ئېقىپ» تۇراتتى.

ئىشلار ئىشۇنداق داۋام قىلاتتى،
ئوقۇشلار مۇياخشى بارماتتى.
مىللەتتوقۇيۇزەللىك سەكسەن،
بىر ئوقۇشۇم تامام بولغانتى.

ئوچ ئىللىققۇ تۇگۇدى، ئىشكى،
بەدىل ئىللىقتىن ئوچ ئىل بارىيەنە.
ئىشتياق جولۇق بولغاچ ئوقۇشقا،
ھېچ غەم ئەمەس، بۇ قالغان سەنە.

ئىش ئىللىرى ئۇزۇن كەتە بىرئاز،
دەرت باشلانىدى «ئۇيغۇر» تەرتىپسىز.
دوختۇرلىنىغۇ دورىلار ئالدىم،
قورقتۇم يەنە دەكە تەمەي «مەزگىلسىز.

دوختور «تۇپ» مەسلىھەت بەردى،
ياخشى سىپا كېسىلۇۋېدىكى،
قاپ تېغىنىڭ شىمالىدا ئۇ،
سىپا تاپار بارسانى بىر-ئىككى.

يولالانمىز تاپتىم ئىشنى قىلىپ،
كۆزدە كەتتىم «قاقاقاز نەدىسەن؟»
ماشكاۋ بىلەن پويىزدا ئاتلىنىپ،
ئىلىپ باردى خوشال ئىشىم مەن.

ھەپتە كۆزەل، بەكمۇ ھاۋالىق،
جايلار ئىنتايىن كېسىلۇۋېدىكى.
نارزان سۇدى بەك داۋا ئىكەن،
ئەمما «بېش تاغ» پىيە تېگورسكىي.

قاققازنىڭ بۇ گۈزەل بولۇكى،
قارا جايىنىڭ ئەسلى زېمىنىكەن.
بۇلار نېمۇ ستالىن زالىم،
قىرىق ئۇچىتە ھايدىغان ئىكەن.

قازاغستان دالالىرىدا،
كۆپ كۆرگەنىدۇق قارا جايلارنى.
قىرىق ئۇچىتە ھايدىلىپ كېلىپ،
سەرسان بولغان بۇ ئەللەرنى.

تەرىكى قەتەن - تەكسىز ئىغىر-دۇر،
ھېچ بىر ئىشنى ئىختىيار قىلماس.
ھايدىلسەمۇ، مەجبۇرلەنسەمۇ،
ئوخشاش، ھېچ كىم، بەختىيار بولماس!

كورورتتا مەن دەم ئىلىپ زورۇقۇپ،
شۇ ئويلارغا مەيۈس چۆمەتتىم.
بۇشمانغۇ يوق، ئەمما سىغىنىش،
دوستلۇرۇمنى چۈشتە كۆرەتتىم.

سىپا تېپىشى تاقاززا سىدا،
بۇ كورورتقا ئۇچ قېتىم باردىم.
ئۇچ قېتىل ئۇدا داۋالىنىشىم،
«ھاسل» بەردى مەن سىپا تاپتىم.

تاڭنى كۈتۈپ ئومۇر ئوتەتتى،
ھورلۇق تېگى كۈتتۈرەر ئاتماي.
ئەشۇ تاڭغا ئومۇت قۇيماسمۇ،
بارلاپ تۇرار زادىلا پاتماي.

× × ×

ئالما نغانلار

ئالما نغا نغۇ - ئەسلى ھەممىز،
بىلمەي ئەمەس، بىلىپ ئالما نغان.
دەسلىۋىتى بىلمىسە كۈي بىز،
كېيىن ئومۇت قىلىپ ئالما نغان.

مەن بوي يەتكەن ئوزۇم تونۇغان،
بىللە ئىشلەپ، سىر ئىنى بىلگەن.
ئىلگىرى ئىنسانە ئامىتى ئىپتاي،
ئالما نغا نىڭ كېيىنرەك بىلگەن.

ئۇلار بىرى ئوتتۇز تورت ياشلا،
يەنە بىرى قىرىق تورت ياشلا.
مەسلىھەتچى ئىدى شورا دىن،
بارىدى بىزگە ئويغۇرستانغا.

"مەنسۇر" دەتتى بىرىنى ئۇيغۇرلار،
ئەسلى نامى "مەشھۇر" ئىكەنسۇق.
ھەر ئىشى مەشھۇر - مەنسۇر ئەپەندى،
ئىلگىرى بارىدى ھەممىز كۆرۈك.

يەنە بارغان ئىدى بىزلەرگە،
ئۇنۇلماس بىرى مۇھەسسەن ئەپەندى.
"مەسلىھەتچى" بولۇپ بېرىشقان،
ئۇيغۇرلاردا كۆپلەپ "ئەپەندى".

ئۇلار كودى ياماق ئەمەستى،
نىيەت ئىشلىرى خەلقىگە خىزمەت.
شورا جالىق قىلغانلىرىن كېيىن،
يېنىپ چىققان قەلبىدە ھەسرەت.

خەلقىمىز ئاڭا قوينۇن شەكلىدە،
بوغۇلدى راست، شورا قولىدا.
ئەمما بارغانىم ھەممە يارەملىق،
خاتىن ئەمىسمۇ ھۆرلۈك يولىدا.

ئوتتۇز يىلى زىللاردا بارغان،
ما ھاجىلار خاتىنلىقى راست.
قاتىللىقتا ئىيمانسىز ئازغان،
ھاشىم ھاجى، قادىر ھاجى بەست.

بۇنۇڭا بىرى مەركەزدە تۇرۇپ،
جاللات ئاڭا قىلىقى بولدى.
بىرى قەشقەر ماتارىيىدە،
مەرسىيە تىنى ئوتقا يانىدۇردى.

يەنە سۇنىاق بىر نەچچە «ھاجى»،
مۇنايىقلىق قىرغىن زۇۋرۇنوزگەن.
«ئىنكاسىدى» ساتقۇنلىرى ئۇ،
خەلقىمىز ئۇنى كۆز يىلاھ كۆرگەن.

ئىلىنى قويۇپ ئەركىن ئىزلاپ،
ئۇيغۇر يىلاھ بارغانلىرى كۆپ.
شورا قىلغان ئالدامچى كۆرۈپ،
ھەسرەت يىلاھ يانغانلىرى كۆپ.

شورا تۇتقان يولنى «ھەق يول» دەپ،
ئىسىلگەنلەرنى بۇ ھەققانىي دەپ.
تەرغىب قىلغىلى ئىتتىفاق بىلەن،
ئۇز كۆڭلىچە ئەل ئىچىنى يەپ.

شورا دىكى ئويغۇر خەلقىمىز،
ئىسىپ قالغان زالىم قەتلىمىز.
تاشلارغانىدى زىيالىي ئۇرۇمچى،
ئاتا ژوتقا كەينى - كەينىدىن.

سۇنىاق، دەمەك، شورا ئالدىغان،
بىزنى ئەمىس ئۇز خەلقىنىمۇ.
ئالدا نىسمۇ ژوتقا بارغىنى،
بىلسەك، ھەتتە ئوت يالقۇنىغۇ...

"ئاتا رۇتۇم - جان دىيارىم دەپ،
خوش بوپ باردى كويلا رۇھەتەك.
بۇرسەت بىلىپ ئەل غېمىنى يەپ،
ھەتتا كەردى ئازا تىلىق ھەققە.

مەنسۇر باردى ھەر ئىشكى قېشىم،
خىزمەت قىلدى مەرىپەت مەيدانە.
دەستلەپ ئوچ ئەل كېيىن بۇ ئىلغۇ،
تۇرغۇزمىدى ئەپكەتتى تا دانە.

مۇھەممەتغوجۇ بىر يېرىم ئىلار،
نېسىپ قىلدى ئۇتتا ياشاشقا.
بىر كېچىدە "يوقالدى" ئۇ مۇ،
باش ئىتكىمۇ ئۇنى سوراشقا.

شۇرا دەھشەت شەي ھەممىگە،
ھېچكىم كۆزدە- بىلگەنى دېمەس.
ۋەتەنىمۇ ئوغۇرلاشقاندا[1]
ھەممە دىلدە دېگەنى "ناھەق".

ھەئە، كېيىن بىلدۇق ناھەق،
مەخسەتلارغا يەتكەلمەي ئىلاپ.
سىياسەتتە تايىنسىز يەسنى،
ئالمىغاندا ھېچ ئۇزمەز ئىلغاپ.

ھەجەپ بىزگە خوشنا دوچ كەپتۇ،
خوجايىنى ئاچكوز، ھىيلىگەر.
ئاللىقاچان بىزمۇ قوللا يېتىۋق،
بىرى بولسا تىنىشلىق ئەگەر.

ھەئە، شۇنداق ئالدىنا ۋەق بىزلار،
بىزگە بارغاندا دوستمۇ ئالدىغاندا.
نىيەتلىرى بىزگە ئەرك ئەمەس،
مەنپەئەت دەپ ھىيلە قولانغاندا.

مەنسۇر بىلەن جومەلەك شەھرىدە،
مۇھەسسەلەر تاشكەنتە شەھرىدە.
بىللە ئىشلەپ ياخشى تونۇشتۇم،
قەلب سىرىدىن خەۋەردار بولدۇم.

---

[1] شەرقىي تۈركىستان جومھۇرىيىتى ئېلىنغاندا تورىنى 1946-يىلى ئىيۇندا ئوغۇرلۇق قىلىپ ئېلىپ كەتكەن ئىدى.

مەشۇر بولۇپ مۇھسىن ئەپەندى،
ھەر سۆھبەتتە ھەسرەت چېكەتتى.
ئىپىلارنى ئوچۇق ئېيتالمايۋ،
ئۆزىمىكە ئۆزى دوگا تتى.

بىزمۇ شۇنداق ئېيتالمىغانغۇ،
ئۇقتىنا تېخى ئېيتالمايدىغۇ.
دىمەك بىزگە ئويغۇنۇش كېرەك،
ئۇرسۇن ھەچكىسم ئەپەرمەيدىغۇ!

بۇنى تەكرار ئېيتقىمۇ كەلگىنى،
بەزىلەرنىڭ ھەرخىل ئەلقىنى.
سۇرا قىلغاندا مۇنا بىقىلىققا،
جاۋاپ بەرەپ ئۇنۇڭ خەلقىنى.

بۇ نا تونۇش خەلق ئاق نىيەت،
ئىزلەنمەيۋخەلقىنى مىللەت.
ئايرىم ئىپلاس مەخلۇقتىن باشقا،
زىيالىلار ئەينىگى مىللەت.

شۇنداق مىللەت زىيالىلىرى،
بارىدى مەجبۇرىيا ئىختىيارى.
كوبى خالىس خىزمەت ئىشلىرى،
جانىنى تىكتى ئۇنۇت ئىپتىخارى.

ئەمما تەمۇ سۇ بارغانلار دىنغۇ،
خەلقىمۇ ئۇنۇڭ يارغانلار دىنغۇ.
مەشھۇر بولۇپ ئويغۇرستانغا،
خەلق مەھرىنى ئالغانلار دىنغۇ.

سوزى ھەمدە ئەمىلى بىلەن،
خەلقىمۇ ئۇنى ئەلىمى بىلەن.
ئەمما بولۇپ دەست ئوتۇزغۇلۇق،
چىن شۇرادە كەرىمى بىلەن.

سۇرا قارا نىيەت قۇرغانلا،
ماۋزىدۇڭغا ئەخمەق ئوتقانلا.
ئەمما تەتىنمۇ، ھەممەئويغۇدىن،
يۇز ئۇرسى چوكىن ئوتقانلا.

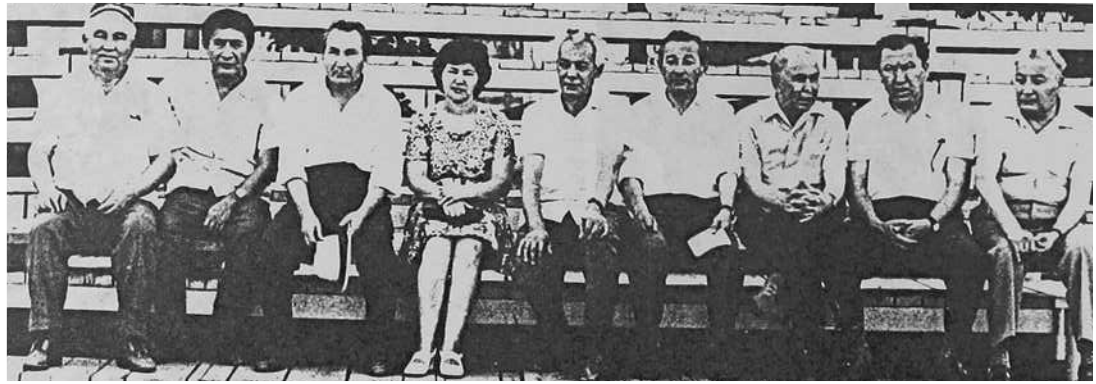

1975 йил Тошкентда Қозоғистон уйғуршунослик институтининг мудири Ҳужаахмат Сайдиваққос ўғли/ўнгдан иккинчи/ бошлиқ бир туркум уйғур олимлари билан.

Тошкент шаҳридаги уйғур жамоатчилиги 1982 йил.

Кисловодск курорти тоғларида. 1958 йил.

Волгоградски "Мать-Родина" ёдгорлик мажмуаси олдида. 1973

بىزگە قەتشى كۆز تېخىشى زورۇر،
ھەق، ناھەقنى ئايرىپ ئېلىشقا .
قەلبىمىزدە جاي ئالسا غۇرۇر،
كۆچ بېرلىشەرگە كىرىپ چىلىشقا .

سەرگەردانلار

دۇنيا دا كۆپ سەرگەردان بولغان،
مىللەت - خەلق بىزگە مەسىلىلىك .
ئەمما ئۇلارنى قاچقاق جايدا دەپ،
سەرگەردانلىق بىزگە خاس ياللۇز .

ئۇلارنى ئەرلەر تېرىكتىرىلگەن يوق،
بىزگە ئوخشاش ئەگەلگۈنىدى ئىشلەر .
بەقەت «خوپ» دەپ ياشىشقا مۇمكىن،
تىلىك چىقساڭ ئەگەلگۈنىدى چىشلەر .

چەتكە كەتسەڭ - ئۆزەڭ «ئەگەلگۈنىدى»،
بوغۇز مەيلى، بىزنىڭ «چەت» يامان .
چۈنكى «چەت» دەپ سۆزانى بىلگەن،
ئۇ ھەر جايدا بەرمەيدۇ ئامان .

سۆز سوزۇمنى جانلىق بىر مىسال،
كۆرگۈنۈمدىن ئىلگىنى ئېيتاي :
خىتاي - سۆزا سىياستىنىڭ،
قۇربانىنى ھېتىايە قىلاي .

مىللەت تۇققۇز يۈز للىڭ ئالتە،
بىزگە - ئۇيغۇر تەھرا تىغا .
كېرىپ كەلدى بىر مۇساپىر جاڭ،
ھەيران بولدۇق كە يېسىاتىغا .

سالام بەردى ئەلەيلىڭ ئالدۇق بىز،
جاي كۆرسۈتۈپ «كىلىڭ!» دەدۇق بىز .
سوھبەتلاشتۇق، تونۇشۇپ ئالدۇق،
دەردىنى ئاڭلاپ ھالىڭ - تالىڭ قالدۇق بىز .

يۇۋاش شەيئى ئاۋۇت بېچارە،
ژىغلاۋېتىپ دەپ بەرا تۇراتتى .
يېشىنى ئەيدى قىرىقتىن ئاشقان،
رەڭگى ئاتمىشنى كەلا تۇراتتى .

ئەزىزلىگەنكى، ئەزىلىپا كەتتىم،
«بۇ ئىشمە دەرت ئۇيغۇرغا!» دەتتىم.
ئاۋۇت ئاستا سوزگە كىرىشتى،
تىكىلىپ، سۆزنى ھىكايە ئەتتىم:

«ئىشتىم ئاۋۇت، - دەپ باشلىدى ئۇ.-
ئەسلىم قەشقەر كونا شەھرىدىن مەن.
ياشلىغىمدا غازاتقا كىرىپ،
قورمۇل تەرەپ بېرىپ قالغانمەن.

خوجامنياز غازى ئاتىمز،
لەشكەرلىرى شەپىسىز بولدۇم.
مىلتىق بىلەن كېيىن زەمبىرەك،
ئوقچى بولۇپ ئوبدان جەڭ قىلدىم.

ئوتتۇز ئوغلاق ئوزلىرى شۇ،
مېنى يەنە ئالتە ئۈستىگە.
تەيىارلىدى - يولغا - شۇراغا،
ئوقۇشلار، - دەپ تاشلاپ ملتىقنى.

غازى ئاتام ھاقىردى بىزنى،
ئولتارغۇزۇپ نەسىھەت قىلدى.
«ئوقۇشلار كېرەك بالليرىم،
بىزگە كادىر بەك زۇرۇر» دېدى.

بىزمۇ بەلنى مەھكەم باغلىدۇق،
جېنىمىزنى خودىشال ئاتلىدۇق.
شۇراغا بىز تورلۇك جايلارغا،
تەخسىلىشىپ ئوقۇش باشلىدۇق.

مېنى سۆزنى ئېلىپ بېرىشتى،
«تولا» دېگەن ئورۇس شەھرىگە.
رۇس تىلىنى ئوقۇتۇپ ئاۋال،
كېيىن بەردى ھەربىي مەكتەپكە.

ئوچ ئېل ئوقۇپ ئەشۇ مەكتەپتە،
زەمبىرەكچى بولۇپ يېتىشتىم.
ئەنسىز ئوقتىن كىشمىز دېسەم،
دېرەك يوقىدى يولغا سېلىشتۇن.

بىر نەچچە ئاي چىملىقتىن كېيىن،
«سەن ئوتتۇرىغا كەتمەيسەن» دېدى.
«بارسالى سېنى زىندانغا سالادۇر،
شۇنداق شۇم سەيياھ باشلىغىنى» دېدى.

ئوتتۇز يەتتە ئېلىنىڭ كۆزلىرى،
ئوتتا شۇ چاغ قىرغىن باشلانغاندا.
ئەسلا ئېلىدا خوجىدى شۇ دەھشەت،
شۇرادا بەك «قىرغىن» ئوسۇل ئالغاندا.

بىرئاز ئۇخلىغۇ ھەربىي قىسمىدا،
ئىشلىتىلا يەنە يوتكىسى.
«مۇڭغۇلستان ئوتىغا خوشنا
سۇلار بىلەن ئىشلەپ تۇر» دېدى.

«قىزىل مۇڭغۇل» ئارمىيىسىدە،
ئىشلىسەم ماڭا ئىجىم يانماتتى.
ئوتقا خىزمەت قىلاي دەپ ئوقۇپ،
يەتمەي ئوغرۇشۇن كىشىگە يالىماتتى؟

«ھەسەن كۆلى» ۋە قەسىدىمدە،
«خالخىنگول» نىڭ جەڭلىرىدىمۇ.
قاتناشتىم مەن توپچى كومانىر،
مانجۇرىيە كەڭلىكىدىمۇ.

شۇنداق دەپلا ئاۋۇت يېنىدىن،
خالتا ئېلىپ ئوسته-كۆك توكتى.
ئولاپ نىشان، مېدال يا قەغەز،
قىزىل، يېشىل بەزىسى كۆك - دېدى.

جويبالسانىڭ نىشانلىرىمۇ،
شالىر - شۇلۇر تارالغاچ كەتتى.
قاتار - قاتار نىشانلار كۆرۈنۈپ،
بىزنىڭ كۆزلەر چارالغاچ كەتتى.

— شۇنچە نىشان، مېدال ئېلىپسىز،
دېدىم ئوبدان خىزمەت قىلىپسىز.
ھازى قانداق ئەھۋالىر تىلىز،
ھەجەپ تاشكەنت تەسىرىپ قىلىپسىز؟

سۆزلىمەڭ تۆگىمۇ بىستىلا ،
ۋىغلا ۋاتقان ئەنسىرىگۈچۈكسۈپ .
جۇشقۇنلۇق بىزمۇ ھەممىمىز ،
ئولتۇرالمتوق جىم-جىم يۇ ، "ئوسۇپ" .

— بۇيەرلەردە دىنىمىز ، قانىمىز خەلق ،
بىللە ياشايمىز مۇسىبەت ئەمەس .
ۋەتىنىمە ۋىل مۇڭغۇلستانلا ،
ياشايمىز نەمە؟ بىلىشكىلار تەس .

— يېڭى بىرسى بىر ئورۇس قىزغا ،
ئويلىنگەنىدىم ، ئومۇ ئۆتىمەكتە .
تۇرمۇش قۇرۇقچى مۇساپىر لىقتا ،
يالغۇز لۇقتىن ئومۇ تۇزۇكمەس .

ئىشلىگەنلا ھۆرمەتلىق قىلدى ،
تەمىناتىمۇ يامان بولمىدى .
ۋەتىنىمە ۋىل زۇتۇم-خەلقىمىز ،
بۇ ئىززەتكە كۆكلۈم تولمىدى .

ئويۇمىمۇ - تالا ، ئىشتىمۇ ،
ئاكىلىمايمەن ئانا تىلىمنى .
ئويۇرۇ-كۆلكە ، يازۇچە قىشتىمۇ ،
سېغىنىمەن مەن ئويغۇر تىلىمنى .

رۇس ھوتۇنىدىن ئوچ بالامغۇ بار ،
بىرى بىلمەس "دادا" دېگەننى .
چارە يۇ ئەسىر ئاكىلىمايمەن ،
"بىسمىللا" دەپ تاماق يېگەننى .

ئويغۇرچىنى قويۇپ تۇرالمىلى ،
بىر مۇسۇلمان تىلىنى زارمەن .
دىلىمدىكى تىلىنى بىلەلمەي ،
روھىم جۇشقۇن ، ئېزىلگەن ، خارمەن .

" بۇنىڭ ئۈچۈن ، قازاقلار يارغۇ ،
ئۇلار شەجىئەت ئويغۇرمۇ بارمۇ...
دېگەن ئويىنى مۇڭغۇلدىن كەتتىڭ ،
كۆرگىنىمىز مانا شۇلار دەر... "

ئۇ كېيىك سۆيەرگە كىلىپ،
ئازدەم ئالدى، يەنە ياشىلدى.
بېۋا يالىق، خۇرىيە تىنى سوزلەپ،
كۆزلىرىنى يەنە يېشىلدى.

خوتۇنىنىڭ بۇ يەرگە كىلىپ،
دوست-يارلىرى تېپىلىپ قايتۇ.
ئاۋۇت ئىشسىز ئىكەن ھېلىمۇ،
خوتۇن، بالا سەل چىنىپ قايتۇ.

ئويلا بۇرىپ بىزنى تېپىپتۇ،
دەرتلىرىنى سۆزلىشاق تۇرىتۇ.
يەڭ ئىزىلگەن، بىزمۇ ئىزىلدۇق،
ئۇ بىرنىيەت دىلغا تۇرىتۇ.

ياش چىغىنا قەشقەردە قالغان،
تۇققىنىنى ئويلاپ تېپىپتۇ.
سۆزنىڭ بىلەن ئالا باغلاپ،
"ئۇ قاچاقچى تسەم" دەپ ئۇمۇت قىپتۇ.

ئويغۇرچە ھەت يازالمايسەنغۇ،
يېزىپسەن دە، ئوقالمايسەنغۇ.
مۇكۇنجىنى ئۇنگە تاكەن ئىكەن،
لېكىن ھەچقىسىم ئوقالمايسەنغۇ؟!

بىز چۈشكە ئاۋۇق مەخسەتلىرىنى،
لېكىن بىلمەپسەن كىتكەنە يېزىپسەن.
خەتنى يازدۇق قەشقەر ۋالىغا،
سوراپ تۇققاندە تېپىپ بېرىپسەن.

كىلىپ-كىتىپ زورىدى بىزگە ئۇ،
خەت كەلمىسى-قەشقەردىن جاۋاپ.
يەڭ تەلمۈرۈپ كۈتەتتى ئاۋۇت،
جاۋاپ كەلسە بولاتتى ساۋاپ.

بىر كۈنە كوردۇم كوچىدا ئۇنى،
ئاش-قازانغا ئوتۇن ياقاتتى.
ياغ بۇسىدىن يوتەلسە، ئىستىن
كۆزلىرىدىن ياشلار ئاقاتتى.

(«ئەسسەلەمۇ ئەلەيكۇم» دېدىم،
ئېگىلىشكە ئۇنىمىدى بېشىغا.
«ئىسمىڭ نېمە؟» دېدى غەزەپلىنىپ،
ئالقىنىنى قويۇپ قېشىغا).

كورالمىدى، تونالمىدى ھەم،
(تونۇشنىمۇ ھالىمىدى ھەم)
سوغاقتا بەك ھۆزادەك كېتىۋە،
(ئۆزى بىلىدى نالىمىدى ھەم).

مەن ئېگىلىپ يېنىغا مىڭىۋەتتىم،
ئاستاغىنا ئېيتتىم ئىسمىنى.
كۆزلىرىنى ئۇۋلاپ ئېچىپ،
ئۇغلاۋەتتى تۇتۇپ پېشىمنى.

«جېنىمدىنمۇ تويدۇرۇم» - دېدى ئۇ،
- بۇ يەردىكى ئەھۋال شۇ مانا.
كېتەي دېسەم يول تاپالمىسام،
دايىم ھەمراھىم بولىسىلىق ماكا.

مەن ئەسەللىي بەرگەنلەك بولدۇم،
ئەمما ئۆزۈم كۆيۈپ يانىتتىم.
خەلقىمىزنىڭ باجىسى بۇ،
ئېيىبلىرىنى ئىچىپتىن سانىتتىم.

كېيىنرەك بىر ئاكلىسام ئاۋۇت،
قازا قىپتۇ، ئەلھەمدىللا!
تۇققانلار، ئۇرۇق-تۇغقانلىرى ئۇغلاپ،
كۆز ئۇرمۇپتۇ، نە ئۆزى قىبىللا.

بۇ بىر ئاۋۇت تەغدىرى ئەمەس،
مىللىتىمىز ئۈچۈن تەغدىرى مىسال.
ئۇ تىنىپ ياسقانا قارا ئەجىلمۇ،
مىللىتىمگە بەرمىدى ئىقبال.

× × ×

يەنە بىرى «قەھرىمانىم» دېگەن،
يادىمدا يوق، ئىسمى قۇربانمۇ؟
مەيلى، شۇنداق ئاتايلى ئۇنى،
قوشى جاھانگىر ئەزگەنە قۇربانغۇ!

قوربان بولاي تونۇشۇڭ قالدىم،
تاساداسىلا، ئەللىك ئالتىنا!
"سەن ئۇيغۇرمۇ، مەنمۇ ئۇيغۇرمەن ....."
دەپ تونۇشتۇق "ئەسكى جۇۋا" دە.

تاشكەنتتىكى "ئەسكى جۇۋا"نى،
بىلمەيدىغان ئۇيغۇر تېپىلمايدۇ.
چوڭ بازارنىڭ بېقىندىكى،
بۇ سالقىن جاي دائىم بوش ئەمەس.

بولۇپمۇ بۇ ئەشۇرىللىرى،
ئۇيغۇر بولاي تولۇپ تۇراتتى.
قەيسىدىن سەجبۇر ئايرىلغان،
مۇساپىرلار سۇھبەت قۇراتتى.

"ھەسرەت بەگلى" دەپمۇ ئاتاشتى،
سۇۋچاغ بويى ئۇيغۇر مۇساپىر.
چۇنكى ئىشسىز باشلىرى قايغان،
ھەسرەتلىسىلەر شۇ مۇھاجىر.

قوربان سۇئالنى ئولتۇرغان ئىكەن،
ھامۇت دېگەن تونۇشۇم بولاي.
تونۇشتۇق بىز، قوربان سوزلىسە،
ھەسرىتىنى، سورۇشۇم بولاي.

"مىللەتىمىزنى ئوتتۇرىيەتتىن،
تاشكەنتتە مەن سامسا ساتاتتىم.
ئۇستام سۇۋچاغ قەشقەرمەلىك،
سامسا ياقارمەن ئەسقاتاتتىم.

"تۇت-تۇت" بولدى كوبلار قامالدى،
ئۇيغۇرلارغا بەكمۇ بولدى تەس.
دەستىپ چوكلار، ئوقۇغانلارنى،
سولاڭ ھەممىنى، ئۇيغۇر بولسا بەس!

كېچىلىرى ئوغرىلاپ كەتتى،
كوچىلاردا قوغلاپمۇ توتتى.
ھەممە ھەيران "ئۇيغۇرغا نېمەت
يېغىپتۇ" دەپ ياقسىنى توتتى.

بىر كىچىك مەنمۇ يوقالدىم،
ئۇغلۇم بىلەن ئانسى قالدى.
«نىمە گۇنا مەنمۇ؟» دېگۈسىدەم،
تىپىپ - تىپىپ زىنداندا سالدى.

سوراق قىلدى: قەشقەردىن، كىمنىڭ
خەت ئالىسەن، كىمگە يازىسەن؟
بۇيەردىكى تەشكىلاتنىڭ ئىسمىت،
كىملىرى كىمگە بارىسەن؟...»

«بىلمەيمەن» دەپ تۇرۇۋېلىم مەن،
ھېچنىمىنى بىلمىگىنىم راست.
ئۇرغۇدى تۇھمەتنى چاپلاپ،
ساغلام شۇم چىدىغىنىم راست.

بىر ۋەل بولى قىينىدى مېنى،
ئەشۇ سوراق تەكرارلىناتتى.
قەشقەردىكى، بۇيەردىكىمۇ
جۇكلار نامى بەك سوراتتى.

- راستىنى ئېيت، ئولمەي دېسەڭ گەر،
ئىسلامجى يا ئۇيغۇرستانچى؟
«مەخسىتىڭ نىمە؟ باشلىغىنى ئىسمىت،
ئىسمىتسالا بولدى «پالان - پوستانچى...»

جېۋشەنمەيتتىم، نىمە دېمەكچى،
ئوتتۇز ئوخشىتىپ خىيقىنىم بانا.
«قەشقەردىن سەن بىكار خىيقىمغان
دەپ قىينايدۇ سوراقتا يانا.

ئاخىرىدا ئوتتۇز سەككىزدە،
ئىلىپ كەتتى بىزنى - بىر توپنى.
نە نەچچە ئاي نە تۇرمە - ۋاگونىدا،
ئاچ - يالتاڭ كۈردۇق بىز كۆپنى.

«ئۇرۇمچى يېرى - «سىبىر» دېيىشتى،
بىلمەسلىق كىمگە بېرىشتى.
ھايات كەتتى سوغ قارىغا يىلىققا،
سۇ كۆنە پالتا، ھەر بېرىشتى.

تۇمەن ئادەم ئۇگۇرۇسۇدۇق،
بىر-بىرىنى كورمەيدىغۇ گويا.
"تاماق" نىمۇ ئاچ كۆچكەردەك،
شالاپ - شۇلۇپ "تېز يېيىشىدۇ.

بۇ ھايات-ئەمەس تېز ئوتتۇك،
تىل، تاياق، يەپ، ئىشنىمۇ كوتتۇك.
تالاي سەھەردىن قارا كەچكىچە،
ھېچ تىنماستىن دەل- دەرەم كەستۇك.

دەرەخت كەستۇك، كوتەك كولىدۇق،
ئورسا زالىم راسا توڭلىدۇق.
كوزدە ياش يوق، رۇزە كىتە ئىغلاپ،
بىر تەكبىردىن نىجات سورىدۇق.

كونلەر ئوتۇشى بەك قىسىن بولدى،
ئاي، ئىللار نىلار ئوتىشىن ئويلاڭ.
ئون يە تىتە ئىل- ھەر ئالتە سەككوز،
كوتتۇك جىلاپ ھوركىنى ھەر تالاڭ.

ئوتكەن ئىلى جاھىرىپ مېنى،
ئون قەغەزگە ھۆلۈم قويىدوردى.
"ھايلىق يوق" رازى بولدۇم "دەپ"
تىل خەت بەردىم، ئوبدان تويدۇردى.

كوپ جايلار مەشھۇر قەھەت بولۇپ،
تاشكەنتكىمۇ يېتىپ كەلدىم.
"ئەنگىدە ياش بولدى ئوغلۇم "دەپ"
ئوكسۇپ ئىغلاپ جېنىپ كەلدىم.

ۋاھ، ئىستىڭاھ، تاياللىسم مەن،
ئوغلۇمنىمۇ، ئانسىنىمۇ.
ئانا ئوگەن ئەر ئوروش ئىللىرى،
ھېچ كىم بىلمەس بالىسىنىمۇ ...،

دەردى ھەسرەت تولۇپ تاشقاندى،
ئاكلاپ مەنسۇخەزەپ ئاشقاندى.
نەمە ئىشقا ئورخەلقىم بۇ دەرتنى،
ئۇيقۇسىزمۇ ئاز تاتىغاندى.

مانا «بوری - تۇلكى» مەسەلى،
بىردىن قاچسا، بىرى يېتىشىنى.
بورسىدىن بىرى «يانا سورا يتۇق»
دەپ قىلىپ سۆزدۈرىپ زېرىكتى.

كۆزۈم كورۇپ ئۇزىدىن ئاكلاپ،
سۆز ئوتمۇشنى ھېكايە قىلىدىم.
بۇ قەھرىمان توغرىسىدىن-توغرى،
تەقدىرىمىز قىسمىتى، بىلىم.

ئۇيغۇرغا بۇ نىمە كورگۈلۈك،
ئۇز ئۆتىنا دەرتكە مۇپتىلا،
يانا سوراپ، دوست ئىزلەپ كەلسە،
سۇرا دىمۇ كوردى كوپ بالا.

ئىشنا ئالا، سۇرا يوقالدى،
قىرغىنچىلىق ھامىسى بولغاچە.
قىرىندىشلار مۇستەقىل بولدى،
تۇركىي دۇنيا بولغۇسى ئامال.

× × ×

«دوستلار» دۇشمەنلەشكەندە

خىتاي بىلەن سۇرالار دوستدى،
بۇ دوستلۇقنىڭ تەگلىكى يوقىدى.
ئەللىنچى ئىللار ئاخىرى،
بۇ «دوستلۇق» نىڭ «سىرى» توكۇلدى.

سۇرالاردا «ھەلقىلىق» نىڭ،
بىلى چىقىپ كۇرىشىڭ ئاقماندى.
«ماۋزىدۇم» نىڭ كوزى قامىشىپ،
بەدىنىنى تىترەك باسقاندى.

ئاۋال گويا مەسىلەك تالاشتى،
«مۇناپىقسەك» دەپ خارلاشتى.
بىر-بىرىگە «لېنىنىزم» نى،
چوماق قىلىپ راسا ئاشلاشتى.

«سەمىمىيەت» يوقىدى، دوستلۇقتا»،
ھەر قايسىسى مۇنبىتە ئەلا.
بىرى يارەم ئىلمىش ئويلىسا،
بىرى ھىيلە «دەرت» كە مۇپتىلا.

سۆزنىيە تىنە دوستلۇقسۇيۇ ئولار،
ئەيلى شەمىسە ئارازلىشىا تتى.
مەزلۇم ئويغۇرھەر ئىككى ھالدا،
زەربىنى يەپ خارايلىشىا تتى.

دوست بولسىمۇ ئويغۇرغا كۆرە يوق،
بىللىلىشىپ ئىزىپ خارقىلار.
دۇشمەنلەشسە يەنە بەش بەتتەر،
«سەھۋەنلىك» دەپ تۇھمەت جايلىشار.

ئاتەمىشىمىز ئىللار باشلىرى،
يەنە سۆزنىڭ كونلۇرباشلانىدى.
«دوستلار» يەنە دۇشمەن بولۇسۇيۇ،
بىر-بىرىگە راسا تاشلانىدى.

رادىئولار «سايرىسۇن» كەتتى،
بىر-بىرىگە زەھەر چېچىشىپ.
«سۆزجىلىق جۇڭگو» - «ريۇزىنىستى»
دەپ تىللىشار «سر»نى ئېچىشىپ.

ئويغۇرلارنىڭ مەزلۇملۇغىنى،
سۆرا يەنە تىلغا ئالغانىدى.
سەل ئىلگىرى بۇنى دېگەنلەر،
ئاكىلىسسىدىن بەلا قالغانىدى.

ياماناڭ شۇقان ئىللار بېشىنا،
تەھرىراتنا ئىش سوستلاپ قالدى.
خىتاي تەرەپ تەلىۋى بىلەن،
كىتاپ نەشرى توختىدى-قالدى.

× × ×

«ياشلار نەشرىياتى» دە

ئاتمىش بىرىنجى يانۋار ئىيدىن،
تارقالدۇق بىز باشقا ئىشلارغا.
مەن بارغانىدىم «ياش گۋاردىيە»
تەھرىراتى ئىشخانىسىغا.

بىنانىڭ كورىدورى ئۇزۇنغۇ تىنىدىن،
ئەدىبىيات تەھرىرلىگىدىن.
بەلگىلەنگەن مۇھەررىرلىكىمە،
ياشلار بولۇم ئەدىبلىرىدىن.

ئىش باشلىسام بىسمىللا بىلەن،
بىتىپچە ئىش، بىتمەي ئادەملەر.
ئىشىنى تىلىدىن باشلىمىسام بولماق،
ئۇيغۇنسىزلىق كۆپ بېرىشى دەملەر.

تەھرىرا تتا ياخشى ئادەملەر،
يازغۇچىلار، شائىرلار مۇبارەك.
بىرتىل، بىر دىل دوستلىرىم ئەمەسمۇ،
سەھەر بىلەن بولىدى بېقىن-يار.

كۆكۈل قويىدۇم مەسلەھەت سورىشىم،
«غەيرى» دېگەن ئىدىكە ئىلىشتى.
مەنمۇ چاپسان ئۇزلۇكسىز ئۇچىتتىم،
تەھرىر قىلدىم، ھەر ئىشنىشتى...

بۇ دەرگاھتا ئىسكەندەر ئىسمى،
ئۇستاز ئەپلاتۇن سۆزى سەدۋللا.
ئارىستوتېلىس مۇسلىم قەدىرەت ھېكمەت،
يانىش شاگىرلىرى ئەرەستۇ ئابدۇللا.

ھازىر قارالىق ئەرەستۇ ۋاھىدى،
بۇ ئوكيانۇس شەرىئەت تاجى.
ئۇ نۇرانى بار «خەلق شائىرى»،
ئابدۇرەزاق ئابدۇللا ھاجى.

مىرزا كالان ئىسمائىلى ھەم،
سەيسائەھمەت، سۆزى دۇللالارھەم.
تېز-تېز كېلەر سۇھبەت قوزارىدى،
خاتىرىلەرگە بولارىدى ھەمدەم.

ئۇرگەندىم ھەم ئىسلام دىنى شۇنداق،
قان-قېرىنداش دوست ئاغۇشىدا.
تەھرىراتا «ئوگەي» بولمىدىم،
يەڭ-دىل، يەڭ سوز ئىشلاق بېشىدا.

ئىشقىبالى يارلاق دوستلارنىڭ،
يۈرتى، خەلقى ئىشقا ل ئالدى.
توپ قاندا شقا نىسىپ بولدى بۇ،
(يەقەت مەزلۇم ئۇيغۇرلار قالدى).

سۆزنى تەمشى بىر ئوقۇش توگەتتىم،
«دىلوم» دېگەن غەمدىن قوتۇلدۇم.
بەس ۋاختىمىز ئەزىزلىك بولدى،
تەرجىمىگە ئەتىنى توتۇلدۇم.

«تەرجىمە» بۇ قوشۇمچە ئەمگىكى،
تەرتىپلىنىش تۇرمۇشنىڭ خېلى.
يەرزە تىلەرنى- ئۇيغۇر تەسىلىش،
قەتئىي قەرزىڭ - سەتكىم ئادىلى.

ئىش ۋاختىدا تەھرىر قىلاتتىم،
تەرجىمانلىق - ئىشنىڭ تاسقىرى.
«قەلەم ھەققى» ئۈچۈن كۆز ئۈممەي،
ئولتۇراتتىم تۈن كېچىلىرى.

ئەمگەك قىلىدۇق يامان بولمىدۇق،
تۆرمۇستىمىز ئوتتى تەشۋىشسىز.
قانداشلىرىم بىلەن خوشالدىم،
بولسامۇ مەن گەرچە ۋەتەنسىز.

ئۇيغۇرستانغا رادىئو ئاكلىتىش

ئاتمىش ئوچ ئېل نويابرىت،
رادىئوغا تەكلىپ قىلىشتى.
«ئۇز تىلىكىدا ئاكلىتىشلارنى
تەشكىل قىلىش لازىم» دېيىشتى.

«ئۇز تىلىكى» رادىئو ھەۋرى
ئاكلىتىشقۇ بەكمۇ ياقاتتى.
لېكىن سەۋەپ، ئاقىۋىتىنى،
ئويلىغانلا ھېيران قاچاتتى.

سەۋەپ ئوچۇق ئوتتۇرا يامان،
قىرىق ئوچىقۇ سۇنۇق بولغانىدى.
ئاقىۋىتى نېمە بولغانىنى،
ئويلىغانلا روھىم سولغانىدى.

ئويلىغانىدىم كىمگە ۋە كۈندۈز،
(يە نە ئالداپ - ئېتە رسۇ يۇزسىز؟)
لېكىن ۋەتەن ھەققىنى گەپلەر،
قانداق بولار ئېيتىلسا بىزسىز؟..

يە نە ماقال «ئوت ئىچىنى كۆي!»
(جالا كۆيسە ئۆزى ئارام بولسەن!)
ماقۇل بولدۇم ئىشقا كىرىشتۇق،
مەھسەت ھەققى ئاكلىنىۋاتقۇ ۋەتەن!

ئاتمىش ئوچ ئېل نويابرىنىڭ،
ئون ئالتىسى باشلىنىدى ئاۋاز،
دەپ «تاشكەنتتىن سوزۇلۇۋاتىمىز..»
ھەر خەلقىمىز ئاكلىسۇن ساز..

بۇ ئۇيغۇرچە رادىئو خەۋەر،
ئاتالمىشلىرى كۈنئ بىر ساقلىنىدۇ.
(ئاتالمىش يەنىلا يانۋار ئېيىدىن
قوشۇلغانلىرى يەنە بىر ساقلىنىدۇ).

ئاتالمىشلار دەسلەپكى ئاي كۈنى،
«تىنچ» خەۋەرلەر بىلەن ئالا تولىدۇ.
سۇرا تۇتقان سىياسەت، تۇزۇم،
«بارا ۋا ئالىق» چوڭ ماۋزۇ بولىدۇ.

خىتاي تەرەپ رادىئوسىدا،
ئۇيغۇر ئالقان تەنقىد قىلىنمىلار.
سۇرا - بىزمۇ كوپ تۇرالمىدۇق،
ياكى ئاپ كەتتى ئېيىپ تاشلىمىلار.

گۇڭسە نىڭ مىللىي مىللەتلەر يولىنى،
مىللەتلەرگە قىلغان زۇلمىنى.
ياش قىلىتنوق دىلىلەر بىلەن،
مۇنازىرىلىك سورۇپ كۆرسىتى.

ياش قىلىندى ساختا ئاۋتونوم،
ئۇلكىمىزنى بارچىلىغىنى.
خىتايلارنى ئۇيغۇرستانغا،
مىلىئونلاپ تاشلىۋاتقىنى.

مىليون ئۇيغۇر ئۆلگىسى قىزلىرى،
ئوقۇشى، ئىشسىز تەنتەرە شائىنى.
يېتىلگەن خىتايلار بولسا،
ناھەقلىرى ئالىنىۋاتقىنى.

سۇ جاڭ، قىزىق، تارىخىتا تۇنجى،
«پاۋدا» داھىق سوز ئېيتىلدى:
«شىنجاڭ - ئۇيغۇر، تۇرکى مەنبەلىك،
ئەجداد يېرى ...» دېيىلدى.

كىرەك بولسا ئېيتىتتۇق نەغمە؟
لېكىن سەھىيە مەنبىئەت بارە.
باناداپ بىز ياش قىلالمىدۇق،
گۇڭسە نىڭكى - مېكرى زىيادە.

ئۇ چاغلاردا بۇتۇن خىتايدا،
«ئۇر-ئۇقتىلار» داۋام قىلاتتى.
«مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دەپ،
بەدەۋىيەت ھۆكۈم سۈرەتتى.

ماۋ شەخسىنى كوتۇرۇپ ئاسمان،
ھەممە خىتاي جۇڭخۇا سالاتتى.
ئۇيەردىكى بىچە نىلىكاك،
بۇتۇن جاھان ھەيران قالاتتى.

ماۋزىدۇڭنىڭ ئۇزۇن ئىلىرى،
قارىغۇ كۈزنى ئىنچىپ قويارمىش.
تاسىقىن بولسا ئۇ ئۇزۇن ئىلار،
ئۇقولىسىلا توختاپ قالارمىش؟!

بۇ گەپلەرنى ئاددىلاردا،
ھېچ تارتىنماي چىلۋا ئۇقىرايتتى.
ئىشە نەگىدە ئادەتتىكىدەك،
ئازابلىدى، سولىدى، ئاتتى.

ئولكىمىزدە بۇ بىچە نىلىك،
بەكمۇ كۆچلۈك تۇس ئالدۇرۇلدى.
«مىللەتلەر» دەپ مىللىي كادىرنى،
قىرغىن قىلدى- ئىشى قالدۇرۇلدى.

جاللات - دايىم، قارىغۇ-گاس گويا،
ئۇيالمايدۇ، كەچە-ئاكلىمايدۇ.
كۈزنى ئۇيمۇپ، ماۋ چىلارىنىڭ،
ھەق - ناھەقنى ھېچ تالىمايدۇ.

ھوللاس كونا «دوستلار»، مۇ سۈزنىڭ،
بىر تىللىسىپ، بىر توختىشاتتى.
بۇنىدىن بىزنىڭ مەزلۇم خەلقە،
يايلا ئەمەس زىيان چىقاتتى.

× × ×

يېزا ئېگىلىگى تارىخىنى ئوگۈنۈش

رادىئودا سەكسەن ژىل ئىشلەپ،
مۇھەررىرلىك، جۇلۇ مۇھەررىرلىك.
كېيىن كەتتىم باشقا ساھەغا،
قەزىمەم شۇ باش مۇھەررىرلىك.

ئۇزۇن يىللار يېزا ئېگىلىگى،
تەشكىلاتى تارىخلىرىنى،
ئوگۈنۈش ۋە نەشر قىلىش،
دەتىقى مىسلىق ساھە ئىشىمىز.

بۇ ئىشنى جايدا-بوي ئالىملار،
تەجرىبىلىك مۇتەخەسسىسلەر،
تولۇق ئېغاندى-بۇ ياخشى بولدى،
تېز جىقىشتۇق-يۈرۈشتى ئىشلار.

ياقتاۋا ئىشۇق بىر-بىرىمىزگە،
ئىشنى سالدۇق چاپسانلا ئۇرغا.
مەن كېرىشتىم تەھرىرات قۇرۇشى،
قولىيازمىلار تەھرىر قىلىشقا.

ئىشى ساھەمىز يېزا ئېگىلىگى،
تونۇش ئەمەس ماڭا دېگىلىگى.
كۆپ ئوقۇش ۋە سوراپ ئوگۈنۈش،
يارىدەم بەردى ئىشقا يېتىلىگى.

بۇ خىزمەتتە يېزا ھاياتىن،
ئوگەنسەم مەن ئۇزۇن يىللىنىڭ.
ھاياتەرزى قانىتىڭ خەلقىنىڭ،
يەرق قىلماستى بۇ تۇرىتىنىڭ.

ئىگىسى قانىتىڭ خەلق دېمەكتى،
تەبىئەتتە ئەمگەك شەيئىسى.
قوللىرى گۈل، دولىسى كەتمەن،
چاپسان يەرنىڭ چىقارىنىسى.

بىرى كۆچەپ كۆزۈڭ ئوستۇرسە،
بىرى بۇغداي يېشىتۇرۇدۇ.
بىرى ماشىنا، بىرى بېھىسىگ،
ھاسلىنى سۈنۈپ بىرسىدۇ.

ۋەتەنسىز يەنە قىرغىنلار

ئالتەمىشىنچى ژىلنىڭ بېشىدا،
خىتايدا چوڭ بىر كۆچمەنلەر ئېقىمى،
ئۇيغۇر ئېلىدىن ئوتكەن بەك كۆپ،
ۋەيران قىلىدى ئەلنى بەشمۇ-بەش.

«ئوزۇمنىڭ» ئوچۇق ئەنگلىيە دېن،
ھەركۆچمە پولات تاۋلاشتى،
ئوچاق قۇرۇپ ھەربىر ھويلىدا،
تاش-كالتۇرۇپ راسا قالاشتى.

كوزىنى ژۇمۇپ «پولات چېقتى» دەپ،
ئىسسىق نەگىدە ئۇز يېشىنى يەپ،
تالاي سەھەردىن قارا ئۇغۇنچە،
ھەممە مەجبۇر ئىشلەپ توكەرتەر.

سۇنىاق مەجبۇر ئىشلىشلىگەنلەر،
تولارانى مىللىي-زىيالىي.
«مىللەتچى» يا «مەكۇرە بۇزۇق»،
«قالپاق» تېگىدە شۇدۇر ئەھۋالى.

ساقلانماقتا ھازىرمۇ مەنە،
توختى يازغان ھەسرەتلىك بىر خەت.
ئاتىسىنى ژىلنىڭ باھارى ئىدى،
ھەيران قالدىم قىلغانلىغا جۇرئەت.

«لىودا ۋانا تاشلار چوقۇيمىز،
«ئوچاق قۇرۇپ پولات تاۋلايمىز»
دەپ يېزىپتۇ ھېنىنى توختى،
«پولات دەپ تاش-كولىنى كولايمىز»

يۇز، قول ژۇيۇپ، ياراق يېيىشكە،
كوكتەل كىنوغا ئاۋاق كېيىشكە.
شەرائىت يوق، ئەركىنمۇ نەدە،
«ئاغىنىمدە» دەپ ھەقنى دېيىشكە.

«تاشتىن پولات» ئىزلەپ كۆيدۇرۇپ،
ئوچاق پولاپ بىزنى ئەسلەيمەن.
كوز ياشلىرىم توكۈلەر دۇر-دۇر،
ئىسقا دوكلاپ ئوزۇم بەزلەيمەن.

ئىناكى ئايال ئوبدىنە بىر كەلسەم،
كىيىم يوتكەش، بالا كورۇشكە.
بىر كىچىلا تۇنۇدۇم سۇنۇلا،
ئوخانىسى قىزىم سويۇشكە...»

بۇ مەرھۇمنىڭ خىتىدىن ئۇزۇلۇك،
بىشىر قىلىم چىقىسى تۇزۇلۇك.
لېكىن ئۇنۇلۇك ئارزۇ - ئارمان،
خاتىرە مۇ ساخلىنار سۇزۇلۇك.

سۇنۇن بىن ئىبىن «ئوردا ئىللىق خوغا»،
(«ئىشقىلاپ» - مىسىل «مەدەنىي» ناھى).
خەلقىم ئېسىغا سالدى كوپ ئوغا،
(قۇربانلار نىڭ ھېسابسىز سانى).

يەتمىش بەشىنى ۋەتەنگە ھازا،
«خوكۇمە يېمىلەر» دەدىن ئاشقانىدا
باستۇرۇلۇپ، ئېتىلىپ سۈرگۈنگە،
خەلقىم دەردى تولۇپ - تاشقانىدا

سۇ ئىللىرى توپ - توپلاپ ئاققان،
خەلقىمنى ساۋۇق جالاڭلار.
«خەلقىم» دېگەن ھۆرلۈك تىلىگەن،
مىڭلاپ ئوغۇل قۇربانلار.

تۇرمىلەردە يەنىمۇ تاشلانىدى،
ھاۋادىن ئېسىلىپ تىلىگەن جانلار.
مىلە - مىلە ئايلىنىپ، ئىزىمىز تۇردى،
مەھكىمىدە لەپ چەكسۇز ئوغلانلار.

سۇنۇلاق ناھەق چەكسىز لەنگەنلەر،
توختى ھېلىمە، قالى ئاباقلار.
ئەسەت ئىسھاق، مىڭلاپ قۇربانلار،
سەيپىدىن ئالىي ساۋاقلار.

سانىغانغا تۆگە مىنگۈ قۇربان،
سەھىت ئۇلار مەجۇسى ئاتقان.
روھىلار تىنچ بولسۇن، ئى زىيالار،
ھۆرلۈك ئىزدەپ تۇتقۇن قۇتلۇق

زىنناتلاردا ھەم سۆزگۈلدەك،
تەھقىرلەنسەم مىتالىپ زىيالىي.
مۇسۇلمانغا چوشقا باقتۇرۇپ،
روھىدىن ئەزدى، قىلدى خىيالىي.

زىنناتلاردا ئولمەي قالغانلار،
"جالا ئولۈك" ئويۇچىقانلار.
جىسمانەن ئۆز روھىدىن يىراقلاشقان،
سان-ساناقسىز مىللىي ئادەملار.

زىيالىلار-مىللەتنىڭ نۇرى،
يۇرۇقتۇچى دىلدىن-ئوزۇنى.
دۇشمەن قەستى خەلقنى بوغۇش،
بېسىپ-ئوچۇرۇپ، زىيانى-ئوزنى.

ھەممە-ھەر بىر مۇستەملىكىچى،
مۇستەۋزەل ئوسۇلنى ئوتتى.
ھەر دەۋردە ئوسۇپ يىتىلگەن،
زىيالىيىن "چاينىدى-رۇتتى".

زالىم مەكتەپ مۇستەملىكىچى،
مۇناپىقلىق يولىنى توتار.
بىرنى-بىرگە قارشىلاشتۇرۇپ،
ھەممىنى ئوزىلا ئوتار.

بالىلارنى ئاتاغا قارشى،
شاگىردلارنى ئوستازغا قارشى
قوزغۇتۇدۇ ئىپلاس يولىدا،
نادانلارنى مۇستازغا قارشى.

"سەمىمىيەت-بۇرژۇئا ئەخلاقى،
دىيانەت بۇ-دىنىي سەپسەتە..."
دىگەن يالغان توقمەتلەر بىلەن،
تەھقىرلەندى مىللىي ئەنئەنە.

ھەر بۇ روشەن: دىيانەت بولسا،
ھەقسىز لىكىمە يول قويۇلمايدۇ.
ئوز مىللىتى قەدىرسىزلەنسە،
باشقىلارغا خار قىلدۇرمايدۇ.

سەمىيەت، دىيانەت بولسا،
بىر-بىرىنى ھەرگىز ساتمايدۇ".
ھۆكۈمرانلىق دېيىشقا ئوينايدۇ،
قانداشنى يارغا ئاتمايدۇ.

شۇنى بىلگەن ھۆنسەملىكىچە،
ھەر تۆكەننى بوغدى ئىمانىنى.
دىيانەت ۋە سەمىيەتكە،
ئوت ئاچقۇرۇپ، ئوردى ئىسىنانى.

"سەن ياش چەكچى، ئاتاڭ يوممىشچىلار،
ياش قىل ئوغلى، "شىقلاپچى سەن..."،
"مىللەتچىسۇر ئاتاڭ ياماغان"،
ئوزا! زەربە بەرا كۇتسۇڭ ۋەتەن".

شۇڭتە ربىيە "ياش گۇدە كلارگە"،
زەھەر چاچتى گۈل-چېچەكلارگە.
ئاتا-بالا قېرىنداشلار ياتا،
دۈشمەن ئوردى باش، ئىگەكلارگە.

"كۈش-كۈشلىسە، ئوزنى بىلمەي،
ئاتىسىغا قارشى ئورغانلار.
سول چوڭ ئوغۇپ سارايغ بولۇشتى،
ئاكىسىغا ئوھەمەت قىلغانلار.

قەدىرىيەتلار ئىشىنىڭ يوقالدى،
دىيانەت يوق، ئوزسىزلىق قالدى.
"ئوزكالتەك" چى زالىمغا چوماق،
ئاكىسىز، ئەبگار ھەقىقىي ئالدى.

شۇنىڭ قىلىپ زالىم، بەختىيار،
"ئوزىدىن ساپ" چىقاردى ئەيىبكار.
ياقىغانىنى كىسسەڭ دەرھال،
"ئىزمىتىگە" مالايلار تەييار.

شۇنۇڭ ئوچۇن مىللىي قەدىرىيەت،
لازىم دېگەن ھەممە دانالار.
ساقلاش زورۇر ئوزىنى ھەر مىللەت،
ئوزىتەمسۇن ھەمىي ئەۋلادلار!

× × ×

1979 йил 7 мартда 60 ёшинги
табриклангач эди.

Ўзбекистон халқаро савдо-сано
лари ва қишлоқ хўжалиги тадқиқ
тарини институти ходимлари ёзув
билан.

Пекиндаги тари
музей"Гугунг"о
1986 йил.

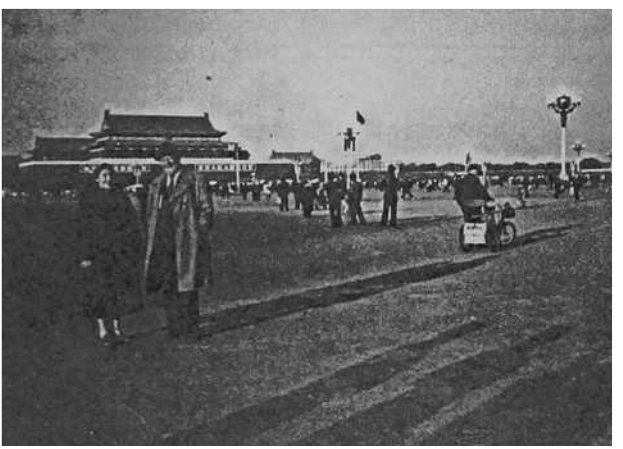

Пекин "Тянь-аннмэн"
майдонида.

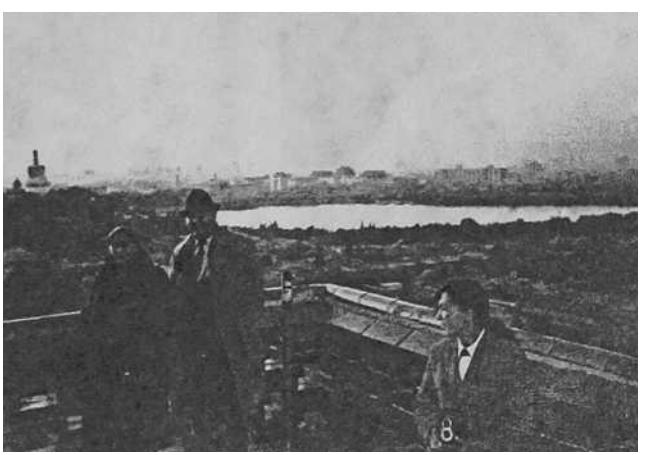

Пекин жанубини
сам"/"Олтин то
номли топоним

چىن دوستلۇق زىيارىتى

مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى چىن دوستلۇق ئاتالمىش ياشقا تولغان ئىسىم ھەقىقەتەن ئىنسانىيەتنىڭ ھەممە ئىشلارغا ئاتالغان، چوڭقۇر مەنىدىكى بىر ئۇلۇغ ئاتالغۇ.

چوڭلار بىزنى بىر قانداشتەك كۆرسە، ھەممىمىز تېخىمۇ بىللە شادلىنىمىز. مەن ئۇنىڭغا ئىشىنىمەن، ئۇ بولسا شۇنداق «سىز» «بىز».

ھەممىمىز تىلىرىم ئىنىسىنىڭ قەدىرلەشى - خوشال قىلىشى. جۇمھۇرىيەت ئالىي مۇراجىئەت ئىشلىرى «يەرلىك» بېرىشى.

يەنە ئەسلىدىكى باشلاپ، نەپىسىمۇ تەمىنلەشكەنىدى، ئىشلەپ ئورۇنلىرى جۇمھۇرىيەتلىك دەرىجىلىك تەمىنلەشكەنىدى.

جۇمھۇرىيەت مىقياسىدىكى خاس نەپىس تەمىن قىلىشتى. يەنە ئىشىم باش مۇھەررلىك، ئىشلەپ بېرىشى سەئىي قىلىشتى.

ياخشىلىقلا - ياخشىلىق راۋا، مەنمۇ «خوپ» دەپ يەنە ئىشلىسەم، نەپىسىمۇ كېسىنمۇ ئىشتا، ئالتە يازلاپ، يەتتە قىشلىسەم.

سەكسەن ئالتە ئىلىنالا بېشىنا، ئەستايىدىل سورۇدۇم رۇخسەت. جاۋاب بولدى تەشكىلىدىن، مىننەتدارلىق بىلدۈرۈدۇم رەھمەت!

دەم ئىلىشتا مەن سۆزىنى بۇيادا، ئاتالمىش يەتتە ياشتا ئىسىم مەن. ئۆتتى سېغىنچى، دوستلار سېغىنچى، كۆڭلىمىدىكى نىيەت قىلسام مەن.

قارار قىلىدۇق خەتنە بالا،
تەييارلىقىنى كۆزدە تۇتالىدۇق.
«ماسكاۋ - بېيجىڭ» يولىدا جۇشۇدۇ،
سەياھەتنە راسا شاتلانىدۇق.

ئوتتۇرىنىڭ ئافترى شەرى،
ماسكاۋدىن بىز بېيجىڭغا كەتتۇق.
ئالتە كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈدۇ،
جىن پايتەختىگە بەرىپ يەتتۇق.

شۇنىڭدىن ئوتتۇز ئىككى زىل بولدۇق،
بولغاچقا ئسىم يۈشەھىردە مەن.
«خۇەيرىنتاڭ» نى ماۋزەيدۇكىمۇ،
جۇكنە زەيىن كۆرگەن ئسىم مەن.

بۇ بىرىستا بېيجىڭ شەھرىنىڭ،
يېتىلگەن ۋە گۈزەل كۆرۈنۈشى.
تېخنىكا نەسىنىڭ نورغۇن غوۋۇلغان،
ماۋزىنىڭ بالا چوڭ ۋە سەنئىي كۆرۈنۈشى.

شۇنۇڭ ئۈچۈن ئەلقەللىقىنىڭ[1]
قانچىلىك يۇز بەرگىنىنى دەپ،
«ماۋغايىسى» ھۆكۈمرانلىقىدا،
ئەركىنلىكتىن بولامدۇ ئەسەر؟!

ئۇتتىمىزدىن ئەكىلىۋالغان،
«ئون ئىككىنچى «ۋالىنى» كۆردۇم.
بۇنى ئېيتقىچى ئۈزى سەپىدىن،
تەسەل ئىككى ھالقىپ سۈردۇم.

شۇنچە يىگىرمە بارىدۇق ھەم كۆردۇك،
ئاھالىسى ئون ئىككى مىليون.
ئەللىگە بەردە بارغىنىمىزدا،
ماختانغانىدى دەپ «ئالتە مىليون».

---

1) ئېيتىلىشىچە، خىتاي ھۆكۈمىتى قەدىمىدىن ئويغۇرستانىنىڭ ئويغۇر مىللىتىدىن قويۇلغان باش ۋالىلىرىنى ئوز ئەمرىدىن ئەدا قىلدۇرۇپ بولغانىدىن كېيىن، ئاخىرىدا بېجىنغا چاقىرتۇپ ئىشنى ئادەت قىلغان ئىكەن. سەپىدىن شۇلارنىڭ ئون ئىككىنچىسى ئىكەن. بۇنۇكىدىن كېيىن ئىسمائىل ئەمەت قەۋمۇر داۋامەتلەرنىمۇ بېجىنغا ئاپىرىپ ۋالىدى. بۇلار دەسلەپكى 13-قەۋەتلەر بولۇدۇ.

كوچىلار دا، ھەممىلا يەردە،
مىڭ - مىڭ ئادەم ھەيران قالىسىز.
لېكىن ھەممە دىگىدەك بىرخىل،
خەق مىللىتى، كورۇپ تالىسىز.

ھەر ئۇيغۇرنى، ئەركىن ياپراۋ،
خەق ئەمەسنى كورسە قارايدۇ.
مىڭغا بولا، باشقا بولمىسا،
ھەممىلا خەنچە سايرايدۇ.

ھەربىق بەش ژىل بۇرۇنە بارغانىدا،
شائۇخەيلىقلا رسوزلەپ بېرەتتى.
«مۇستەملىكە شەرقى تىلشۇناسى»
خار قىلغانىدى بىزنى، دېيىشكەنە.

شەھەرنىڭ ئەڭ گۈزەل جايلىرى،
ئىمارەت ئىكەن ئۇ چاغدا.
قوانسوزلەر ريېزىپ قويغانكەن،
«ئىشت ۋە ختاي يۇرمىسۇن باغدا!»

ھەر ئەنىسى شەرقۇشۇناسلىق خاس،
خوجايىن يوق، قىسلمايدۇ ھېچ.
قانداق ياشىش ھەر خەلق ئۇزىگە،
خوجا بولسا - ياشىسا ھۆر تىنچ...

بىچىنە بەۋ خوددى شۇ ئەھۋال،
تالاي قالمىسۇق بۇ تەبىئى ھال.
يەنە ھەۋەس بىلەن قارايمىز،
ئىبىيت، ئەرھالغا «غىمخورلىشىش چال!

ئۇيغۇرمەكتەپ يوپيېزدا بارمۇق،
ئۇنچە كەپە يۇ، تورت كۇنۇز يۇرۇپ.
تونالمىدىم كەتكەنە شەرقىنى،
قالغانلىرىنى، ھالىرىنى كورۇپ.

كوچىغىمۇ، رەستىلەرگىمۇ،
بېرىپ كوردۇق مەلىلەرگىمۇ.
بىرئۇيغۇرغا ئۇنلاپ ختايلار،
توخۇنى كىلەر رەستىلەردىمۇ.

"يەرۇەردگار، بۇ نەمە دەھشەت!"
دەۋىتسىز ئۇزاتماز سەزمەيى.
ئۇيغۇرلار رەڭلىك توپلا نغىنىنى،
كورالمىسۇق، جەنۇبنى كەزمەي.

شاتقە يىلتاي قالىس خوشلۇغ
سوۋۇپ كەتتى زۇۋرەك بوشلۇ
ئوز ۋەتەن تېرىق چېچىلغان
كورۇنمەيدۇ دوست، تەكشۇ

ئىنسانپەرۋەر ئەمەسمۇ، دوستلار،
مەزلۇم بولسا، بالا بولامدۇ؟
ھەممە ياقنى قابلايتۇ ختاي،
خەلقىمىزغا دالا قالامدۇ؟

ياق، دالىمۇ ئۇيغۇرغا يوقتە
دالا- ئېتىز ئارمىيىگە بايى.
مىللىتقلىرى بويىنىدا تەيار،
غەزەل ئوقۇر "شىنجاڭ ئوبدا

قەشقەردىمۇ، ئۇرۇمچىدىمۇ،
ئىشسىز ئۇيغۇر مىللاپ زۇرۇيتۇ.
"داداڭ ئاكا ئولسە ئورنىغا
ئالارمىش" دەپ بېكار زۇرۇيتۇ.

"جوجەڭ" ئەمەس، "مىش-مىش"
مۇشۇ گەپلەرنى ھەممە بىلسۇ
باشتىن ئوتكەن زۇلۇملارنى سو
بىلمىگەن ئەۋلادلارمۇ، ئوقۇ

شۇ ئەھۋالدا چىقار ختايلار،
يوپيوزلارنى ھەرگونى مىللاپ.
كىلىش بىلەن ئىشقا كىرىسۇ،
ئۇيغۇرنىڭ قالىسۇ زۇلۇم.

"ئاكاڭ ھەي"، دەپ گەپ يىگۇچە
زەھەرخەندە ھىجايغۇچىلار
شۇنى ئېيتسا "بەينەلمىلەل
كورمەمدۇ ھۇر، قانداش خ

كورە ربر تۇرك قانى جوشسا ،
كېلسۇن بۇ هېچ "تۇتەر" گەپ ئەمەس .
خەلقىمىزدە ماقالمۇ بار ئۇ ،
„تېنى باشقا ئاغرىسەن بىلەسەن" .

ئاغرىقىمۇ ، دەرت - ھەسرەتىمۇ ،
ئۇزىمىزلا ئوبدان بىلىمىز .
شۇ سەۋەبلىك زۇلمەتتىمۇ بىز ،
غۇربەتتىمۇ چەندان بىزىمىز .

شۇ ئەھۋالدا ، شۇ كەيپىياتتا ،
ئۇرۇمچى ۋە قەشقەرنى كوردۇك .
مىللاپ زۇلۇق تارىخىغا ئېگە ،
ئېسىل زۇتنى - ئاتۇشنى كوردۇك .

ئەلا مىنىز مەھمۇت قەشقەرى ،
ئۇيغۇر ئونىڭ ئەسودىن ئىدى .
يا تىقان ئىكەن قەشقەرىيىنى ،
ئويغال - ئازىق تاغ يانبېغىدا .

بېرىپ كوردۇك - تاۋاپ ئەيلىدۇق ،
يەتتە مىنارنىڭ مۇبارەك خانىن .
مازار دېسە ئەرزىگۇ لېكتۇر ،
تازىم ئەتتۇك ، ئېگىلىپ ساتىن .

كورگۇنۇمدىن بەك خوشال بولدۇم ،
يەخرلەندىم تارىخىنى ئەسلەپ .
كېلىپ شۇ ئاندە يە نە ئېزىلدىم ،
ئەۋلات جۇشكەن تەخسىرىنى ئەسلەپ .

خاس هاجىنىڭ[1] ئەركانىمىزمۇ ،
باش قوپقانكەن قەشقەردە مەنگۇ .
ھەق ئاتالغان ئەزىزانە جاي ،
ساقلىنىۋ دىللاردە مەنگۇ .

ئاتۇشقىمۇ - ئاتام زۇنغا ،
يەنە بارىدىم ، زىيارەت قىلىم .
مەرھۇم شەھەر ، بازارىمۇ ئاباد ،
جولۇن ئەتۇ يېزىلار بىلىم

---

1) قۇتادغۇبىلىك ئەسىرىنىڭ مۇئەللىپى يۈسۈپ خاس هاجىپ

ئىش ئىزلىشىپ كەتكەن ھەر تەرەپ،
«تېرىكچىلىك» دەپ ھوقۇق تالاپ.
لېكىن ختاي كەم جاي قالمايتۇ،
مۇشۇلاڭغۇ ئاشقان ھەسسىلەپ.

«دوكانلار لىق، بازار دا مال جىق»،
دېيىشكەنىدى راست كوپ ئىكەن مال.
يەرلىكلەردە دەرامەت - پۇل كەم،
ئېلىشالماس ئۇنى بەدەللار.

نانىنى يېسەڭ قارنىڭ توق بولار،
رەختنى كىيسەڭ بوتۇڭ ئوست - بېشىڭ.
ئالالمىساڭ يېيىش - كېيىشكە،
قوسىغىڭ ئاچ، يالتاڭ تېنىشىڭ.

ئىغلاپ بىر دوست - ئىغلاتتى مېنى،
(يارەدىم بەرسەم - قۇدرىتىم قېنى؟)
- ئۇيغۇرلار، - دەدى - بالىلىرىغا،
پۇل بېرەلمەس تاتلىق يېگىنى.

- ئاي بالا، ئۇ كۆزلار يېسە،
كوردۇم ئۇلار قارىغىنى.
يەردىن ئېلىپ قەغەزنى بىرسى،
ئالدىرا بالا يالىغىنى....»

ھەر زۇھرەكلەر ئېزىلىپ كېتەر،
بۇ ھورلۇقنۇش ئەۋلاتقا يېتەر.
ئۇز ئۆتىل خېرىپ - ھوقۇقسىز،
«ياشىسا، ئۇيغۇر» ئۇنسىز - ئۇدە بېتەر.

ئىشسىز ياشلار، - دەپ دوست كويۇپ،
جاي كوتە تتى ئاتا ئوتلىچە.
ئەنسى ئاتا ئولىسمۇ بۇ جاي،
بىرىلمەيدۇ خىتاي كەلگىچە.

قەيەردە بار شۇنداق ناھەقلىق؟
قايسى خەلق تاتقان بۇ دەرتنى.
يەنە كويا «بەينەلمىلەل» مىش،
يۇزسىز بىلمەس ئەخلاق، ئەدەپنى.

ئۇچ ئاي داۋام ئەتتى سەپاھەت،
چىن ده همه ئۇز دىيارىمدا .
ۋه تىنىمنى جىلىش يا قىينىش،
ئەركى يوق ئۇز ئىختىيارىمدا .

تاتلىق كۈنلۈپ، ئۇمۇر ئۇتمەكتە،
سۇزۇلەر چاغ، لېكىن ئاتمىسى .
سۇ تالاق كۈتكەن ئۇمۇت قۇياشىم،
بارلاق دايىم، زادى پاتمىسى .

زىيارەتتىن كېيىنكى ئويلار

سەپەر تۈگەپ ئۇيگە كەلدۇق بىز،
كۈتۈۋالدى خوشال ئۇغۇل-قىز .
«ئوي» دەپ ئەسلى ۋەتەن ئېستىلار،
ئۇنتۇلغىنى يەنە چىقىپ كەلدۇق بىز .

ئوتتۇز ئىلدىن ئوشۇق ياشىغان،
دوست قەدىرداش ئۇنتىلمايدىغانە .
ئوغۇل-قىزلار نەۋرىلەر خوشال،
كۈرمىگەنلەر بىزنى بىرقەدەر نە .

سورىشاتتى قەتەر ھالىنى،
دوست-قەدىرداش ئۇنتىلمىغانلىنى .
ھەق-ھوقۇقىغا قوشۇپ سورايدۇ،
ئۇنتىغان باسقان «مېھمان» سانىنى .

ھەتتا ئۇنتىلا ئوزگۇرۇشلار چىقىپ،
دەيمەن نەۋرەم كوزنىگە قارايدۇ .
تونۇلۇمالار دوكانلاردا لىققىدا،
ھەرتەم ئالار ئوزنىگە قارايدۇ .

«ئۇنۇمۇ يا جوشۇم؟» دەپ قالدىم،
پىنىپ كېلىپ چولا ئويغا تالدىم .
ئوي-پىكرىنى ئېغىپ بىرمايغا،
«قۇر» تىزىشقا قەلەمنى ئالدىم .

ئالمۇتىنا ئەللىك توققۇزدا،
كېزىت چىققان ئويغۇر تىلىدا .
ھازىرمۇ ئۇ چىقار چولا كولام،
سلاۋىيان ھەردى ئاساستا .

یەنە کېلىپ «يېڭى ھايات» دەپ،
گېزىت چىقتى ئويغۇر تىلىدا .
ئەرەپ ھەرپى قەدىمدىن بىزگە،
ئوقۇۋە ئالغاندە كۆپىنچە دىلىدا .

مەزمۇنىمۇ ئۇنىڭغا لايىق،
خوشال ئوقۇر بۇنى خالايىق .
مۇخلىسلىرى ھەممە مۇھاجىر،
«دىلدىكى سوز» دەپ ۋە چىرايلىق .

مىلىڭ توقۇز يۈز يەتمىشتە چىقتى،
بۇ گېزىتنىمۇ ئويغۇرچە سوزلەپ .
مەخسەت ئۇچاغ زۇلمەتتىن قاچقاندا،
شەرقىي تۈركىستانى كۆزلەپ .

غەربىي تۈركىستانلىقلىرىمىز،
ئىشغالغا ئېستىقلال كوردى .
ئويغۇرستاندا ئەھلى زۇلمەتتە،
قېلىۋەردى، نە ئىقبال كوردى؟..

بۇ يەردىكى خەلقىمىزنى،
گېزىت يەتكەن سوز ئەڭلىتكەن .
بىزمۇ خوشال قەلبىمىز تەۋرەتتوق،
قولدىن بەرمەي بار تەھلىكىنى .

يازدىم خەلقىم ئوتمۇشلىرىنى،
ياخشى - يامان كەچمىشلىرىنى .
ئىتتىكى يېرىم ئەسىردىن بۇيانە،
تاتىپ كەلگەن ئەشۇ ئىشلىرىنى .

مانجۇر - خىتاي ئىستىلاسىنى،
ياغدۇرغان كۆپ جۇت - بالاسىنى .
خەلقىمىزنى زۇتىشىنى،
قەلەپ قىلغاندا مىلىڭ جاپاسىنى .

خەلقىمىزنىڭ باتۇرلىرىنى،
خوجانىياز شىقىلاپ بىنى .
ئۇنى مىلىڭغا ساتقاندا شۇرانىڭ،
شەرمسارلىق ئىنقىراز بىنى .

ئەۋلادىمىز بىلىپ قالسۇن دەپ،
بىز كورگەنلىرىنى خەۋەر قىلسۇن دەپ.
يازدىم قاتار ماقالىلارنى،
نەزمىم ئوقۇپ ياد قالسۇن دەپ.

كوپ ئەزىلەر ئۇرۇنسىزكى،
دەرتلىرىنى بايان قىلماقتا.
ئەركىنلىكنى بوققاندەك قۇي ساتقاندەك،
زالىملارنى ئايان قىلماقتا.

ھەر خەلقىمىز ئويغۇنۇش كېرەك،
خەلقىنى بىز ئويغۇتۇش كېرەك.
كەمتەرلىك دەپ مىللىي غۇرۇرنى،
يوقاتقاندەك خەلق تولغۇنۇش كېرەك.

كوزنى ئېچىپ بىز ئوزنى بىلىشىمىز،
"قۇ تەدە" دىسەك ھالغا يەتسەك.
"مەنمەنلىكنى" خاتىمە بېرىپ،
خەلقىمىزنىڭ دادىغا يەتسەك.

ئەپسۇس بەزى شەخسى مەنمەنلىك،
يا ئوز ئارا رەشك، ئوچمەنلىك.
ئوستۇن تىل ئالىي مەخسەتتىن،
خەلقىمىزگە ئوچۇق دۇشمەنلىك!

تارىخىمىز بولغاندا ئىنكاس بۇ،
قوللۇق سالغان خەلقىمىزگە شۇ.
ئەسىرلەردە خەلقىم بېشىغا،
ئايەت سالغان تەبرىكىمۇ شۇ.

بۇ كىشىلىگە قارشى ئوروشنى،
لازىم دىسەم يېكرىمنى يازدىم.
بىزگە زورۇر چىن مەدەنىيەت -
سەمىمىيەت - مىللىي قەدرىيەت.

مۇھاجىرەت مۇشكۇلاتىغا،
چىداش كۇرەش - زورۇرىيەتتۇر.
چۇنكى ئالىي مەخسەتتۇرىيەتتۇر،
قۇتۇلۇشىمىز چىن ھۇررىيەتتۇر.

„غوربتە بىز غېرىپ „ئېمىشمىز،
„شادمانغۇ بولماس „ئېمىشمىز.
بۇنى بۇۋام ناۋايى ئېيتقان،
لېكىن كۆرەڭ قالماس يېمىشسىز.

كۆرەڭ ئالىي مەنسەپتىن تۆتۈپ،
شەھەنشاھ تەختىن بەك ئىراق بولسا،
خەلقىنى باش مىزان قىلىپ،
قول تۆتۈشۈپ تەڭ كۆرەڭ قىلسا.

„ھەي، ئوغلۇم؟... „بالانچى يامان„
دېگەن گەپلەرنى تۇغقان ياخشى.
شەھەنشاھى غەرەز خەلق ئىشىغا،
پۈتلىكاشالار بولمىغان ياخشى.

بىزدە كۆپەك ئىشقا قارىماي،
شەھەنشاھى ئوچۇقلۇق باش مىزان بولار.
سەھەر خەلق ھەممىتى تۆرلۈك،
چىن ئىسالى ئىش گۈلىستان بولار.

يامان دېسەك خەلقنى ئۆزىنى،
ئېيتقان خەلقتۇر بىرىگە يامان.
ئىنسان ئارا سۆيۈل تۆتۈلسا،
دوستلار دېمەي قالمايدۇ ئامان.

دېمەك مىزان خەلقتىن ئېرىك،
بۇيۇرغانكى ھەممە ئىشى ياخشى.
تۇتسا سۆزنى ئەگەر دۇشمانلار،
يارەملەشكەن، سەن ئەگەر ياخشى.

× × ×

ئازاتلىق شامالىرى

سەكسەنىنچى ژىللار ئاخىرى،
شۇرادا چوڭ «شامال» تەۋرىدى.
دېھقانلار ئەسرى زۇلمەتتە،
كۆزنى ئاچتى خوشال تەۋرىدى.

شۇرا «يەكىنى» بورانىدا ئوچۇق،
تەڭ - تېڭسىز ئاجىزلىق كەتتى.
ھەر بىر خەلق ئىستىقلال ئىلىپ،
ئىمپېرىيە تارقىلىپ كەتتى.

ئىسسىقئالا غەربىي تۈركستان،
ئىستىقلالغا ئېرىشتى بىردەم.
خوشال بۇنىدىن سەرخىلى تۈركستان،
ھۆر گۈلىسۇدە بىزلەر جەن ھەدەم.

توقسان بىرىنچى توقۇز بىرىنچى،
جاكالانىڭ ئۇزۇنلۇق مۇددىتى،
بەش جارە كىتىن زۇلمەتتە ياتقان،
قانداش ئۇزۇنلۇق ئەسىرى ھۆر، ئەھلى.

ئېھ، ئىستىقلال - دوستقا بولدى يار،
ھەي، بەختىيار بولدى قانداشقا.
خوشال ھەممە، بولۇپمۇ بىزلەر،
سېغىنغاندا تاڭ ئاتتى جانداشقا.

بىزلەر بىلەن يانداش ياشىغان،
ئوچ ئەسىرلىك زۇلۇم قاچقاغان.
قانداش تازاق جىگەرلەرگىمۇ،
ئىستىقلال يار - قانداق ئوخشىغان؟

قىرغىز، تاجىك، تۈركمەن دوستلار،
مۇددىتە قىلىنىڭ، ھۆرلۈكىڭ مۇبارەك.
ئۇيغۇر سىزنى جەن دىلىدىن قوتلار،
بەختىيارلار ئەرلىك مۇبارەك!

قانداشلار رهوز - بوچون خوشاللق ،
بىزلەرگەمۇ ئەسرى تەنتەنە .
تىل ، دىل ، ئادەت تاڭرىمىز بىر ،
تەلئى خۇشى بولۇش ئەسلى ئەنئەنە .

ئەجداد لىرىمىز بىزگە ئۇگەتكەن ،
نا ئۇمۇتلىك شەيتانغا خاسكەن ،
قەتئى ئىشەنمەي بالەن كۈرەشكەن ،
دائىم ئارزۇ مەقسەتكە يەتكەن .

يەنە تەكرار ئېيتقۇم كىلىسۇ ،
ئىنتىلگەن تەلەي كىلىسۇ .
ئۇيغۇنۇشى ۋە ئۇيغۇنۇش بەرەكەت ،
ئۇزۇن بىلگەن - يولنى بىلىسۇ .

دوستلىرىمىز ئىرىشكەن بەختى ،
بىزگە تەلۇەت يار بولار بىر كۈن .
ئەقىل بالەن تەھسىل كۈرەشسەك ،
تالاي يورۇشلار ، تارىخلار شۇنداق كۈن .

ئۇيغۇرستان شۇنداق بىر كۈنلەر ،
قانداش دوستلار قوچاقلىرىدا .
جاۋاھىر ئۇزار ئۇيغۇر قىزلىرى ،
ئېچىلغان گۈل قوللىرىدا .

شۇمۇر ئوتۇپ ، تالاي كۈتۈپ ھەيران ،
قەيسىناشتا مانا سۆيىمەن .
بويىنىمىزنى ئەبەت قىسمايسىمىز ،
بىزگەمۇ تالاي تاتار دوستلىرىم !

× × ×

خاتمه ئورنىدا

ئورگىنىمنى، بىلگە نلىرىمنى،
كورۇپ خىيال سۈرگە نلىرىمنى.
ئىنسانا قىلدىم خەلقىمگە ئاتاپ،
خۇلاسىلاپ ئۆزگە نلىرىمنى.

ئىنسان ئومرى «بىر توتام» ئىكەن،
كوپ ئاكىلاپ يەۋ چۈشە نمىگە نىدىم.
يەتمىش بەشكە قەدەم باسقانىدا،
نەزەرتاشلاپ بىلدىم ئىشە نىمنى.

بولۇپمۇ بىز هايا تىمىزدا،
تۇزۇم - يولدىن ئالتىنى كوردۇك.
بىر-بىرىگە ئوخشىمىغا شقا،
ئولگۇرەي دەپ تىمىراي ۋەقۇردۇك.

ئوتتى-كەتتى ئۇچ چارەك ئەسىر،
مىسالىمىز ئومرۇم مىسالىدا بۇ.
بىز مەزمۇنلۇق ياشىيالمىدۇق،
ئەركىن ئىنسان تىمىسالىدا ئۇ.

هايا تىمدا هەرقانداق ئىشقا،
كوزۇم يەتسە قولۇمنى ئوردۇم.
بىرىلمىسەم تەۋەككۇلىگە،
يۇردىسىمنى، يولۇمنى بوردۇم.

خۇددى شۇنداق تەخىرسىزلىك،
ئىپتىلامىستىن ئۆزگە نلىرىمنى.
يازدىم ئاخىر، ئۇچىپ تاشلىسام،
قەلبىمگە چىلاپ توكمە نلىرىمنى.

ئويلاپ-ياشلاپ تىزىلدى قۇرغا،
توزۇم مۇهتاج بوپقالدى نۇرغا.
توننىمنى-كونىگە تومانلاشتى ئۇ،
قەلەم ئەنسى ۋۇجۇدىدىكى «يورغا».

خەتنى ئەندى تورالمايى قالدىم،
ئورەم يېزىپ ئوقالمايى قالدىم.
لېكسىن ئۇمرۇم يېتىم ستىتا ئوتكەن،
ئوقۇپ، يازمايى توزالمايى قالدىم.

سىيا قىلدۇق، دورا تېھىنىۋىق،
"پەردە" تىنمايى قېلىنلىشاتتى.
جەررا ھەققۇ بەردۇق ئوتسىنى،
ئېچىلمايى كوز "تومان" بەك قاتتى.

يەنە ئېنىگەم رەھىم ئەيلىسى،
خەدىسچە مىنى ھەممەم ئەيلىسى.
قولىغا ئوقەلەمنى توتتۇرۇپ،
ھەسرىتىمنى بەرھەم ئەيلىسى.

سۆزلاشتۇرۇپ يازدىم داستانىنى،
ئوقالماستىن كورمەيى يازغانىنى.
كاتىبەم تېز ئاققا كوچۇرۇپ،
كورستەتتى نەدە قالغانىنى.

سۇنداق قىزغىن يېزىلدى بۇگۈن،
ياسمايۇق، ھەقىقەتنى دەپ.
بەدىئىيلىك يېتىشمىسەمۇ،
ئوقۇغۇچى دوستلار، ئۇزرەلىك سوزى دەپ.

بىر چارەلىك كەم ئەسىر ياشىسام،
سۆز ئەسىرگە نەزەر تاشلىسام.
كورگەنلىرىم، بىلگەنلىرىم سۆز،
ئەسلەپ جىمجىت، كوزۇم ياشلىسام.

ئۇمۇرۇمنىڭ سۆز باستۇچىدا،
يېزىپ بولدۇم يادنامەم، سۆزكى.
ئەۋلادىمغا ئەرزىمەس سوغا،
بۇ "يادنامە"م — ئۇمۇرۇم ذېكرى.

× × ×

مۇندەرىجە

1) بىسمى تەۋەككەلتۇ ئەلاللا 1
2) ئاتام، ئانام ۋە دىيارىم 2
3) «ئوردا» مەلىسى 3
4) تۇرمۇش ئېغىرچىلىقلىرى 4
5) ئۇستىلىك - سەرگەردانلىك 5
6) ئۇستىمنىڭ ھەققى 6
7) تۇماقچى شاگىردى 7
8) ئىشقىلابنىڭ بوغۇلىشى 8
9) ئەرك، مەرىپەت سەرايلىرى 9
10) سودىنى ئۇيغۇنۇش 10
11) ئوقۇشقا ئىنتىلىش 11
12) تىببىي خادىم 12
13) گىمنازىيە بوسۇغىسىدا 13
14) يەنە قىرغىن، زۇلمەتلىك كۈنلەر 14
15) ئەدىبىياتقا قىزىقىشىم 15
16) جالالىتىنىڭ ئىتتىكى يۈزى 16
17) ئويغۇنۇش - قوزغىلىشى 17
18) ئازاتلىق خوشاللىقى 18
19) دوستلۇق سەھەرى ۋە «ئورتاتىل» 19
20) باسقۇنچىلار تىلى تېپىشقانلىرى 20
21) «ئىتتىپاق ۋە كۇرەش» 22
22) ئىتتىپاقسىزلىق ۋە يەنە زۇلمەت 24
23) ئازاتلىق سەرابى 27
24) «ئىنسانلىق گېزىتى» دە 71
25) يۇقۇن ۋە خۇقۇن 74
26) خىتايغا سەياھەت 78
27) قەشقەر «پاختەكلە» دە 83
28) بەشكىرەم ۋە ئاتۇش 88
29) شەھىدانە خوتەنگە 92
30) «ئۇچكەقارىش» ھەرىكىتى 95
31) «ئاۋتونومىيە ئويۇنلىرى» 96
32) «سىنىپىي كۈرەش» باھانە 103

33) «سۆلەيمان ئۆلۈپ، دۇلەر قوتلىدى 107
34) زىشەلىسكا خاتىمە 109
35) قۇرۇلتايلار دا 111
36) ھاياتنا چولغا بۇرۇلۇش 113
37) كولخوز برتشادىرى 118
38) مۇھاجىرەتتە ھىجرەت 121
39) «شەرق ھەقىقتى» قۇ شلىرتەھسل 123
40) ئالدانغانلار 127
41) سەرگەردانلار 131
42) «دوستلار» دۇشمەنلەشتى 140
43) «ياشلار نەشرىياتى» دە 142
44) ئۇيغۇرستانغا رادىئو ئاكلىتىش 143
45) يېزا ئىگىلىكى تارىخىنى ئوگىنىش 146
46) قەشقەر يەنە قەرغىنلار 147
47) جىن قۇ قەتەنى زىيارەت 151
48) زىيارەتتىن كېيىنكى ئويلار 157
49) ئازاتلىق شامالىدى 161
50) خاتىمە ئورنىدا 163

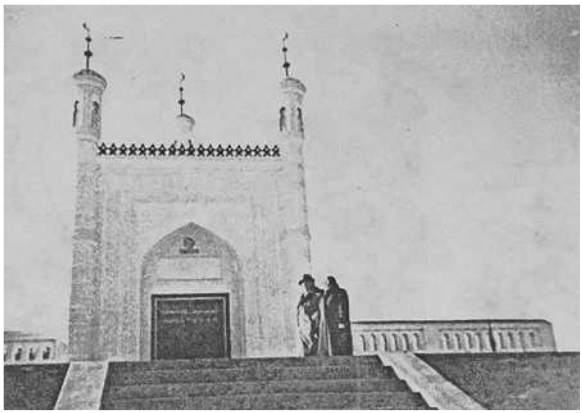

Қамбар Ота тушлиги
Ғалаба Қамбари нови

Отам бозоридаги жо
ғасжиди олдида.

Қатлама олди
[illegible]
1986 йил.

Тип, предм., техник, мат-л ва не[illegible] Инв. N

بۇ «يادنامە» داستانىمنى بىز كۆتكەن تاكسى
قارىشى ئېلىشى شەرتىگە مۇۋاپىق سىستېما
بولۇشىغا ئىشەنگىنىم - نەۋرەم مۇرات
خەيرۇت ئوغلى زۇلۇنىيغا بېغىشلايمەن .

ئابدۇقادىر .

Адрес:
Индекс 700042
Узбекистан, Ташкент-42
Уйгур кўча 288-уй
Зунунов А.З
телефон: 42-91-86.